

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

LUKU II

VERBI

1. Verbin kieliopilliset kategoriat

Muinaiskirkkoslaavin verbillä on kaksi pääluokkaa eli genusta, **aktiivi** ja **passiivi**. Jälkimmäinen on perifrastinen (liittomuotoinen) eikä siksi varsinainen morfologinen kategoria. Moduksia eli tapaluokkia ovat **indikatiivi**, **imperatiivi** ja **konditionaali**. Konditionaali on perifrastinen. Aikaluokkia eli tempuksia ovat **preesens**, **aoristi**, **imperfekti**, **futuuri**, **perfekti**, **pluskvamperfekti** ja **futuurin perfekti**. Kolme viimeksi mainittua ovat perifrastisia, kuten myös futuuri silloin kuin se ei ole muodollisesti preesensin kaltainen.

Kullakin verbillä on sisäänrakennettuna, inherenttinä, ominaisuutena **aspekti**, perfektiivinen tai imperfektiivinen. Perfektiivisen aspektin verbi kuvaa loppuunsaatettua tai hetkellistä toimintaa, minkä vuoksi sen preesensmuodoilla on futuurinen merkitys. Vastaavasti aspektiltaan imperfektiivinen verbi kuvaa toimintaa prosessina tai toistuvana. Muodollisella, morfologisella tasolla aspekti ei ole flektioon, taivutukseen, vaan derivaatioon, sananjohtamiseen, liittyvä ilmiö.

Verbin infiniittisiä, nominaalisia muotoja ovat taipumattomat **infinitiivi** ja **supiini** sekä adjektiivien tavoin taipuvat **aktiivin** ja **passiivin preesens-** ja **preteritipartiisiipit**. Lisäksi verbillä on merkitykseltään aktiivinen ns. **l-partisiippi**, jota käytetään perifrastisten tempusten ja modusten muodostuksessa.

Verbit on tässä käsikirjassa jaettu viiteen taivutustyyppiin eli konjugaatioon. Jako perustuu siihen, miten preesensvartalo muodostetaan verbin **juuresta**. Juuri on lekseemin peruserkityksen sisältävä “ydin”, yleensä sananmuodon 2-3 ensimmäistä äännettä (poislukien mahdolliset prefiksit). Juurta seuraavat elementit ovat suffikseja, joko

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

sananmuodostuksellisia (derivationaalisia) tai taivutuksellisia (flektiivisiä).¹ Konjugaatioiden sisällä on tehty jaottelua alatyyppeihin sen mukaan, miten infinitiivi muodostetaan juuresta. Vähemmälläkin jaolla selvittäisiin, kuten slaavilaisten nykykielten, esim. venäjän, perinteinen kielioppikuvaus osoittaa. Kohtuullisen detaljoidulla jaottelulla saadaan kuitenkin vähennettyä “epäsäännöllisten” verbien määrä minimiin. Lisäksi se auttaa opiskelijaa hahmottamaan perimmäistä säännöllisyyttä, joka on hautautunut äännehistoriallisen kehityksen tuottaman sotkun alle.

Verbin siteerausmuotona käytetään perinteisesti infinitiiviä, vaikkei se historiallisesti ole missään mielessä “perusmuoto”, ja vaikka se on usein taivutuksen kannalta huomattavasti vähemmän informatiivinen kuin esim. mikä hyvänsä preesensin tai aoristin persoonamuoto. Aloitamme verbimorfologian katsauksen infinitiivistä.

2. Infinitiivi ja supiini

Infinitiivin päätte on kaikilla verbityypeillä *-ti*. **Infinitiivivartalo** on se, mikä jää jäljelle, kun infinitiivistä poistetaan *-ti*, esim. *zna-ti* ‘tuntea’, *dvignq-ti* ‘liikuttaa’, *nes-ti* ‘kantaa’. Infinitiivivartaloa taas tarvitaan ennen kaikkea aoristin ja eräiden partisiippien muodostukseen.

Ongelmallisen tyyppin muodostavat ne (varsin vähälukuiset) verbit, joiden infinitiivivartalo päättyy mihin tahansa muuhun konsonanttiin kuin *s* (kuten *nesti*). Avotavulain (kts. **Luku I: 3.**) vuoksi vain sellaiset konsonanttijonot ovat sallittuja, jotka voivat esiintyä tavun alussa, ja *s* on ainoa konsonantti, joka voi näillä ehdoin esiintyä konsonantin *t* edellä. Ainoat verbit, joiden infinitiivivartalo päättyy *s*:ään, ovat jo mainittu *nes-ti* sekä *tręs-ti* ‘ravistaa’ ja *pas-ti* ‘paimentaa’ (sekä niiden prefiksitut johdokset). Muilla konsonanttivartaloisilla verbeillä tapahtuu infinitiivissä seuraavia muutoksia:

¹ Vrt. suomen sananmuoto *talollisillakin*, jossa *talo-* on juuri, *-llis-* derivationaalinen suffiksi, *-i-* monikon tunnus, *-lla-* sijan tunnus (adessiivi) ja *-kin* partikkeli.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

- § Dentaalit *t*, *d* ja *z* muuttuvat *s*:ksi. Esimerkiksi *gnes-ti* {gnet-ti} ‘puristaa, rutistaa’, *blęs-ti* {blęd-ti} ‘jaaritella’, *grys-ti* {gryz-ti} ‘kalvaa, jäytää’. Erikoistapaus on verbi *rasti* ‘kasvaa’, jonka infinitiivivartalo on *rast-*.
- § Labiaalit *p*, *b* ja *v* putoavat kokonaan. Esimerkiksi *te-ti* {tep-ti} ‘lyödä’, *gre-ti* {greb-ti} ‘soutaa, haudata’, *plě-ti* {plěv-ti} ‘juuria, kitkeä’.
- § Velaariklusiilit *k* ja *g* sulautuvat *t*:n kanssa muotoon *št*. Esimerkiksi *pešti* {pek-ti} ‘paistaa’ ja *žešti* {žeg-ti} ‘polttaa’. Kts. **Luku I: 3.4.**²
- § Vokaalidiftongit *oj*, *ov* ja *ev* muuttuvat vokaaleiksi *ě*, *u* ja *ju*. Viimeksi mainittu aiheuttaa lisäksi edeltävän konsonantin joteerauksen. Esimerkiksi *pě-ti* {poj-ti} ‘laulaa’, *plu-ti* {plov-ti} ‘seilata’ sekä *řu-ti* {rev-ti} ‘karjua’. Kts. **Luku I: 3.8.**
- § Nasaalidiftongit *ьm* ja *ьm/ьn* muuttuvat nasaalivokaaleiksi *a* ja *e*. Esimerkiksi *da-ti* {dьm-ti} ‘puhaltaa’, *že-ti* {žьm-ti} ‘puristaa’ ja *kle-ti* {kльn-ti} ‘kirota’. Likvidadiftongeissa *er*, *el*, *or*, *ol* ja *ьr* tapahtuu metateesi. Esimerkiksi *žrb-ti* {žьr-ti} ‘uhrata’, *trь-ti* {tьr-ti} ‘pyyhkiä’, *mlě-ti* {mel-ti} ‘jauhaa’, *mrě-ti* {mer-ti} ‘kuolla’, *kla-ti* {kol-ti} ‘tappaa, teurastaa’ ja *bra-ti* {bor-ti} ‘taistella’. Kts. **Luku I: 3.6.** ja **3.7.**

Supiinin päätte on *-tь*, esim. *zna-tь*, *dvignq-tь*, *nes-tь*. Velaarikonsonanttiin *k* tai *g* päättyvillä infinitiivivartaloilla supiinin päätte realisoituu muodossa *-štь*, esim. *reštь* {rek-tь} ‘sanomaan’, *žeštь* {žeg-tь} ‘polttamaan’. Supiini korvaa infinitiivin kun ilmaistaan mitä ollaan menossa tekemään. Supiini esiintyy liikeverbien yhteydessä. Sen suora objekti on aina genetiivissä. Esimerkiksi *ušьli běaxq kupitь brašьna* ‘he olivat lähteneet ostamaan ruokaa’.

² Näiden muotojen morfologinen segmentaatio tyyppiä *peš-ti*, *žeš-ti* ei ole korrekti, koska *št* on kirjoitustavasta huolimatta foneemi, ei kahden foneemin jono.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

3. Preesenstaivutus

Neljän ensimmäisen konjugaation preesenspäätteet ovat lähes identtiset. Eroja on vain siinä, millä keinoin ne liitetään verbin juureen, ts. miten **preesensvartalo** rakennetaan. Kielihistoriallisista syistä näiden konjugaatioiden verbejä kutsutaan temaattisiksi.³ Viidennessä konjugaatiossa on joissakin muodoissa omintakeiset päätteet, ja niiden taivutusta kutsutaan (samoista syistä) atemaattiseksi. Alla on esitelty preesensin temaattiset persoonapäätteet ja suluissa niiden atemaattiset vastineet.

	Yksikkö	Duaali	Monikko
1.p.	<i>-q (-mb)</i>	<i>-vě</i>	<i>-mь</i>
2.p.	<i>-ši (-si)</i>	<i>-ta</i>	<i>-te</i>
3.p.	<i>-tь</i>	<i>-te</i>	<i>-qtь, -etь</i>

Temaattisissa konjugaatioissa juuren ja päätteiden väliin tulee ns. **teemavokaali**, joka kolmessa ensimmäisessä konjugaatiossa on *-e-*, neljännessä *-i-*. Teemavokaali on semanttisesti ja kieliopillisesti tyhjä morfeemi, joka mekaanisesti yhdistää juuren ja kieliopilliset tunnukset. Juuri (sekä II ja III konjugaatiossa siihen liittyvä ns. preesenslaajennus) ja teemavokaali muodostavat yhdessä preesensvartalon. Teemavokaali putoaa vokaalilla alkavan päätteiden edeltä, ts. yksikön 1. ja monikon 3. persoonassa. Atemaattisessa tyyppissä (V konjugaatio) päätteet liittyvät suoraan verbin juureen.

Monikon 3. persoonan päätte *-etь* esiintyy vain IV ja V konjugaatiossa.

3.1. I konjugaatio

I konjugaatiossa teemavokaali *-e-* ja päätte (yksikön 1. ja monikon 3. persoonassa pelkkä päätte) liittyvät verbin juureen ilman muita elementtejä. Infinitiivivartalon muodostuksen perusteella konjugaatio voidaan jakaa *a*-tyyppiin ja *b*-tyyppiin.

³ IV konjugaation verbejä kutsutaan toisinaan “semitemaattisiksi”, mutta tämä kysymys on tässä vaiheessa irrelevantti.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

I konjugaatio on näennäisesti epäsäännöllisempi kuin muut ja sisältää kaikkein yleisimmän verbiaineksen. Tästä syystä alla käsitellään kaikki siihen kuuluvat verbit.

3.1.1. A-tyyppi

Juuri on sama kuin infinitiivivartalo ja päättyy konsonanttiin, esim. *nes-ti* ‘kantaa’, preesensvartalo *nes-e-* (johon lisätään persoonapäätteet). Muut verbin *nesti* kaltaiset tapaukset on lueteltu alla (infinitiivissä tapahtuvista äänne­muutoksista kts. kohta 2.):

blęs-ti {blęd-ti} ‘jaaritella’ → *blęd-e-*
blūs-ti {blūd-ti} ‘katsoa’ → *blūd-e-*
bos-ti {bod-ti} ‘lävistää’ → *bod-e-*
gnes-ti {gnet-ti} ‘puristaa’ → *gnet-e-*
gre-ti {greb-ti} ‘soutaa, haudata’ →
greb-e-
gręs-ti {gręd-ti} ‘mennä, kulkea’ →
gręd-e-
grys-ti {gryz-ti} ‘kalvaa’ → *gryz-e-*
klas-ti {klad-ti} ‘asettaa’ → *klad-e-*
kras-ti {krad-ti} ‘varastaa’ → *krad-e-*
lęs-ti {lęz-ti} ‘mennä’ → *lęz-e-*
mes-ti {met-ti} ‘lakaista’ → *met-e-*
męs-ti {męt-ti} ‘ravistaa’ → *męt-e-*
pas-ti ‘paimentaa’ → *pas-e-*
pas-ti {pad-ti} ‘pudota’ → *pad-e-*

pręs-ti {pręd-ti} ‘kehrätä’ → *pręd-e-*
ples-ti {plet-ti} ‘punoa’ → *plet-e-*
plę-ti {plęv-ti} ‘kitkeä’ → *plęv-e-*
ras-ti {rast-ti} ‘kasvaa’ → *rast-e-*
so-ti {sop-ti} ‘soittaa huilua’ → *sop-e-*
te-ti {tep-ti} ‘lyödä’ → *tep-e-*
tręs-ti ‘ravistaa’ → *tręs-e-*
ves-ti {ved-ti} ‘viedä, johtaa’ → *ved-e-*
ves-ti {vez-ti} ‘viedä, kuljettaa’ →
vez-e-
vęs-ti {vęz-ti} ‘sitoa’ → *vęz-e-*
vlas-ti {vlad-ti} ‘hallita’ → *vlad-e-*
zę-ti {zęb-ti} ‘repiä’ → *zęb-e-*
ži-ti {živ-ti} ‘elää’ → *živ-e-*
žlęs-ti {žlęd-ti} ‘palkita’ → *žlęd-e-*

Jos juuri päättyy velaarikonsonanttiin *k* tai *g*, tapahtuu preesensin teemavokaalin edellä I palatalisaatio (**Luku I: 3.1**). Esimerkiksi *rešti* {rek-ti} ‘sanoa’, preesensvartalo *reč-e-*, *žešti* {žeg-ti} ‘polttaa’ → *žež-e-*. Yksikön 1. ja monikon 3. persoonassa, joissa teemavokaalia ei ole, ei tapahdu palatalisaatiotakaan: *rek-q* ‘sanon’, *rek-qtъ* ‘he sanovat’, *žeg-q* ‘poltan’, *žeg-qtъ* ‘he polttavat’. Muita velaarijuuris­ia verbejä ovat

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

lešti {lɛk-ti} ‘taivuttaa’ → *leč-e-*
mošti {mog-ti} ‘voida’ → *mož-e-*
pešti {pek-ti} ‘paistaa’ → *peč-e-*
prešti {preḡ-ti} ‘liittää’ → *prež-e-*
sěšti {sěk-ti} ‘katkaista’ → *sěč-e-*
strěšti {strėḡ-ti} ‘vartioida’ → *strěž-e-*

strišti {strig-ti} ‘leikata (tukkaa)’ →
striž-e-
tešti {tek-ti} ‘juosta’ → *teč-e-*
vlěšti {vlěk-ti} ‘vetää’ → *vlěč-e-*
zvešti {zveḡ-ti} ‘kertoa’ → *zvež-e-*

Diftongiin *oj* päättyviä juuria on vain yksi, *pě-ti* {poj-ti} → *poj-e-*. Diftongiin *ov* päättyvät

plu-ti {plov-ti} ‘seilata’ → *plov-e-*
ru-ti {rov-ti} ‘karjua’ → *rov-e-*
slu-ti {slov-ti} ‘olla tunnettu’ → *slov-e-*
tru-ti {trov-ti} ‘ruokkia’ → *trov-e-*

Diftongiin *ev* päättyy yksi juuri, *ru-ti* {rev-ti} ‘karjua’ → *rev-e-*. Likvidadiftongiin *br* päättyvät *trb-ti* {tɚ-ti} ‘pyyhkiä’ → *tɚ-e-* ja *žrb-ti* {žɚ-ti} ‘uhrata’ → *žɚ-e-* (vertaa astevaihtelun alaiset diftongivartalot alla). Nasaalidiftongeihin päättyviä juuria ovat

dq-ti {dɛm-ti} ‘puhaltaa’ → *dɛm-e-*
žɛ-ti {žɛm-ti} ‘puristaa’ → *žɛm-e-*
klɛ-ti {klɛn-ti} ‘kirota’ → *klɛn-e-*
jɛ-ti {im-ti} ‘ottaa’ → *im-e-*
pɛ-ti {pɛn-ti}, esiintyy vain prefiksijohdoksissa *ras-pɛ-ti* ja *pro-pɛ-ti* ‘ristiinnaulita’
→ *pɛn-e-*
čɛ-ti {čɛn-ti}, vain johdoksissa *na-čɛ-ti*, *vɛ-čɛ-ti*, *za-čɛ-ti* ‘aloittaa’ → *čɛn-e-*

I konjugaation *a*-tyyppiin kuuluu joukko verbejä, joiden juuressa tapahtuu infinitiivi- ja preesensvartaloiden välillä astevaihtelua. “Syvätasolla” infinitiivivartalossa on likvidadiftongi *-er-* (historiallinen “täysaste”), jota preesensvartalossa vastaa *-br-*

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

(historiallinen “katoaste”). Infinitiivin päätteen *-ti* edellä diftongi *-er-* kokee metateesin ja edustuu muodossa *-rě-*. Yksinkertaisia esimerkkejä ovat

mrě-ti {mer-ti} ‘kuolla’ → *m̄r-e-*
o-prě-ti se {o-per-ti} ‘nojata’ → *o-p̄r-e-*
ras-kvrě-ti {ras-kver-ti} ‘sulaa’ → *ras-kv̄r-e-*
strě-ti {ster-ti} ‘ojentaa’ → *st̄r-e-*
s̄b-trě-ti se {s̄b-ter-ti} ‘pilaantua’ → *s̄b-t̄r-e-*
vrě-ti {ver-ti} ‘heittää’ → *v̄r-e-*
žrě-ti {žer-ti} ‘nielaista’ → *ž̄r-e-*

Mikäli likvidadiftongia seuraa vielä jokin muu konsonantti, metateesi tapahtuu myös preesensvartalossa, ja infinitiivin muodostuksessa on huomioitava kohdassa **2.** luetellut muutokset. Tähän ryhmään kuuluvat

črě-ti {črěp-ti} ‘ammentaa’ → *čr̄p-e-*
ot-vrěs-ti {ot-vrěz-ti} ‘avata’ → *ot-vr̄z-e-*
tlěšti {tlěk-ti} ‘koputtaa’ → *tl̄č-e-*
vrěšti {vrěg-ti} ‘heittää’ → *vr̄ž-e-*

Kolmella verbillä on infinitiivivartalossa vokaali *-i-*, jota preesensvartalossa vastaa *-b-*:

cvis-ti {cvit-ti} ‘kukkia’ → *cv̄b-t-e-*
čis-ti {čit-ti} ‘lukea’ → *č̄b-t-e-*
pro-nis-ti {pro-niz-ti} ‘lävistää’ → *pro-n̄z-e-*

Verbeillä *sēs-ti* {sěd-ti} ‘istuutua’ ja *lešti* {leg-ti} ‘asettua makaamaan’ on preesensvartalossa nasaalivokaali: *s̄ed-e-*, *l̄ež-e-*.⁴

⁴ Kielihistoriallisesti kyse on ns. nasaali-infiksaatiosta, juuren sisään liitettävästä kieliopillisesta suffiksista, esim. **leg-* mutta **le-n-g-*.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

§ *A*-tyyppiin kuuluu yksi aidosti epäsäännöllinen verbi, *i-ti* ‘mennä’. Sen infinitiivi muodostetaan juuresta *i-*, preesens- sekä aoristi- ja imperfektimuodot juuresta *id-*, ja aktiivin preteritipartisiippi sekä *l*-partisiippi juuresta *šbd-*.

§ Erittäin tavallisella verbillä *jē-ti* ‘ottaa’ on proteettinen *j-* sekä infinitiivissä että (historiallisesti) preesensvartalossa *im-e-* (varhaisempi *jbm-e-*). Kun verbiin liittyy konsonanttiin päättyvä prefiksi, proteesia ei ole, esim. *v̄bz-ē-ti* ‘ottaa’, preesensvartalo *v̄bz-̄bm-e-*, *ot-ē-ti* ‘ottaa (pois)’, preesensvartalo *ot-̄bm-e-*. Kts.

Luku I: 3.9.

3.1.2. *B*-tyyppi

I konjugaation *b*-tyypin verbeillä infinitiivivartalossa on juurta seuraava suffiksivokaali *-a-*. Tämän vuoksi infinitiivissä ei tapahdu ääntenmuutoksia. Preesensvartalon muodostus ei eroa *a*-tyypistä. Tähän ryhmään kuuluvat

isk-a-ti ‘etsiä, haluta’ → *išt-e-* (huomaa yksikön 1. *isk-q* ja monikon 3. *isk-qt̄b*)

kov-a-ti ‘takoa’ → *kov-e-*

met-a-ti ‘heittää’ → *met-e-*

r̄bv-a-ti ‘repiä’ → *r̄bv-e-*

s̄bs-a-ti ‘imeä’ → *s̄bs-e-*

t̄bk-a-ti ‘koskettaa’ → *t̄bč-e-*

Myös *b*-tyyppiin kuuluu astevaihtelun alaisia verbejä. Vaihtelusuhde on kuitenkin päinvastainen *a*-tyyppiin nähden: infinitiivissä on katoaste *-br-* ja preesensvartalossa täysaste *-er-*. Tähän ryhmään kuuluu kolme verbiä:

bbr-a-ti ‘kerätä’ → *ber-e-*

dbr-a-ti ‘raadella’ → *der-e-*

pbr-a-ti ‘leijua’ → *per-e-*

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Muut astevaihtelulliset verbit ovat

gʷn-a-ti ‘jahdata, vainota’ → *žen-e-* {gen-e-}

zʷv-a-ti ‘kutsua’ → *zov-e-*

žʷd-a-ti ‘odottaa’ → *žid-e-*

§ Toiseen päätyyppiin kuuluu yksi aidosti epäsäännöllinen verbi, *jax-a-ti* ‘matkustaa, kulkea’, jonka preesensvartalo on *jad-e-*. Sananalkuinen *j-* on proteettinen ja juurivokaali on alunperin *ǵ*. Jos verbiin liittyy konsonanttiin päättyvä prefiksi, proteesi ei kehity ja vokaali *ǵ* säilyy. Esim. *vʷz-ǵx-a-ti* ‘matkustaa (perfektiivinen)’.
Kts. **Luku I: 3.9**.

3.1.3. Paradigma

Malliparadigmassa on annettu verbien *rešti* ‘sanoa’ (*a*-tyyppi), *žrě-ti* ‘nielaista’ (*a*-tyyppi, astevaihtelu), *sʷs-a-ti* ‘imeä’ (*b*-tyyppi) ja *dʷr-a-ti* ‘raadella’ (*b*-tyyppi, astevaihtelu) preesenstaivutus.

Yksikkö

1.p. <i>rekq</i>	<i>žbrq</i>	<i>sʷsq</i>	<i>derq</i>
2.p. <i>rečeši</i>	<i>žbreši</i>	<i>sʷseši</i>	<i>dereši</i>
3.p. <i>rečetʷ</i>	<i>žbretʷ</i>	<i>sʷsetʷ</i>	<i>deretʷ</i>

Duaali

1.p. <i>rečevě</i>	<i>žbrevě</i>	<i>sʷsevě</i>	<i>derevě</i>
2.p. <i>rečeta</i>	<i>žbreta</i>	<i>sʷseta</i>	<i>dereta</i>
3.p. <i>rečete</i>	<i>žbrete</i>	<i>sʷsete</i>	<i>derete</i>

Monikko

1.p. <i>rečetʷ</i>	<i>žbretʷ</i>	<i>sʷsetʷ</i>	<i>deretʷ</i>
2.p. <i>rečete</i>	<i>žbrete</i>	<i>sʷsete</i>	<i>derete</i>
3.p. <i>rekqʷ</i>	<i>žbrqʷ</i>	<i>sʷsqʷ</i>	<i>derqʷ</i>

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

3.2. II konjugaatio

II konjugaatioon kuuluu pienehkö määrä verbejä, joilla on infinitiivissä juuren ja päätteen *-ti* välissä suffiksi *-nq-*. Verbit ilmaisevat tyypillisesti hetkellistä, momentaanista toimintaa tai olotilan muutosta, ja ovat siksi yleensä aspektiltaan perfektiivisiä. Preesensvartalossa juuren ja teemavokaalin (yksikön 1. ja monikon 3. persoonassa pelkän päätteen) välissä on preesenslaajennus *-n-*. Esim. *kos-nq-ti* ‘koskettaa’, preesensvartalo *kos-n-e-*.

Useimmilla II konjugaation verbeillä on konsonanttiin päättyvä juuri, joka saadaan poistamalla infinitiivin suffiksi *-nq-*. Esimerkiksi *sɔx-nq-ti* ‘kuivua’ → infinitiivivartalo *sɔx-nq-*, preesensvartalo *sɔx-n-e-*, juuri *sɔx-*. II konjugaation verbien aoristi, aktiivin preteritipartisiippi ja *l*-partisiippi muodostetaan yleensä juuresta eikä infinitiivivartalosta.

Dentaaliklusiilit *t* ja *d* sekä labiaalit *p*, *b*, *m* eivät voi esiintyä *n:n* edellä. Jos jokin näistä äänneistä päättää verbin juuren, se putoaa infinitiivi- ja preesensvartaloista suffiksien *-nq-* ja *-n-* edeltä. Tällaisten verbien juurta ei voi päätellä infinitiivi- tai preesensmuodoista vaan se on opeteltava ulkoa. Seuraavassa on lueteltu tärkeimmät tapaukset:

<i>ka-nq-ti</i> ‘pisaroida’ ← <i>kap-</i>	<i>vɔs-pla-nq-ti</i> <i>sɛ</i> ‘leimahtaa’ ←
<i>za-kle-nq-ti</i> ‘sulkea, kahlita’ ← <i>za-klep-</i>	<i>vɔs-plam-</i>
<i>pri-lɔ-nq-ti</i> ‘tarttua’ ← <i>pri-lɔp-</i>	<i>o-xrɔ-nq-ti</i> ‘rampautua’ ← <i>o-xrɔm-</i>
<i>u-sɔ-nq-ti</i> ‘nukahtaa’ ← <i>u-sɔp-</i>	<i>vɔs-prɛ-nq-ti</i> ‘nousta, herätä’ ←
<i>u-to-nq-ti</i> ‘hukkua’ ← <i>u-top-</i>	<i>vɔs-prɛt-</i>
<i>u-trɔ-nq-ti</i> ‘jähmettyä’ ← <i>u-trɔp-</i>	<i>vɔz-bɔ-nq-ti</i> ‘herätä’ ← <i>vɔz-bɔd-</i>
<i>u-glɔ-nq-ti</i> ‘vajota’ ← <i>u-glɔb-</i>	<i>u-vɛ-nq-ti</i> ‘kuihtua’ ← <i>u-vɛd-</i>
<i>u-dɛ-nq-ti</i> ‘yllättää väijyksistä’ ← <i>u-dɛb-</i>	

Muutamilla verbeillä juuri päättyy vokaaliin, esim. *du-nq-ti* ‘puhaltaa’, *zi-nq-ti* ‘avata suunsa ammolleen’, *po-ma-nq-ti* ‘antaa merkki’.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

§ II konjugaatiossa on yksi epäsäännöllinen verbi, *sta-ti* ‘nousta, lopettaa, pysähtyä’. Sillä ei ole infinitiivissä suffiksia *-nq-*, mutta preesensvartalo on säännöllisesti *sta-n-e-*.

3.2.1. Paradigma

Malliparadigmassa on annettu verbin *sъx-nq-ti* ‘kuivua’ preesensmuodot. Koska preesenssuffiksi *-n-* suojaa juuren päättävää konsonanttia teemavokaalin vaikutuksilta (vrt. I konjugaatio), II konjugaation verbeillä ei tapahdu preesenstaivutuksessa äännevaihteluja.

	Yksikkö	Duaali	Monikko
1.p.	<i>sъxnq</i>	<i>sъxnevě</i>	<i>sъxnetъ</i>
2.p.	<i>sъxneši</i>	<i>sъxneta</i>	<i>sъxnete</i>
3.p.	<i>sъxnetъ</i>	<i>sъxnete</i>	<i>sъxnqtъ</i>

3.3. III konjugaatio

III konjugaatio sisältää enemmän verbejä kuin kaikki muut yhteensä. Suurin osa niistä on sekundäärisiä johdoksia I ja IV konjugaation verbeistä. Siinä, missä II konjugaation verbit lisäävät verbijuuren ja preesensin teemavokaalin väliin suffiksin *-n-*, III konjugaatiossa vastaava preesenslaajennus on *-j-*.

Infinitiivimuodostuksen ja osittain kielihistorian perustein III konjugaatio voidaan jakaa viiteen päätyyppiin.

3.3.1. A-tyyppi

Tähän ryhmään kuuluu verbejä, joilla on yksitavuinen (poislukien mahdolliset prefiksit), vokaaliin päättyvä infinitiivivartalo, esimerkiksi *zna-ti* ‘tuntea’. Preesensvartalo saadaan pudottamalla infinitiivin päätte ja lisäämällä jäljelle jääneeseen osaan suffiksi *-j-* sekä teemavokaali *-e-*: *zna-j-e-*. Jos juurivokaali on *i*, se lyhenee *j:n* edellä usein *ъ*:ksi. Ryhmään kuuluvat verbin *zna-ti* lisäksi:

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

bi-ti ‘lyödä’ → *bi-j-e-* tai *bb-j-e-*
ču-ti ‘kuulla, aistia’ → *ču-j-e-*
du-ti ‘puhaltaa’ → *du-j-e-*
gni-ti ‘mädäntyä’ → *gni-j-e-*
kry-ti ‘kätkeä’ → *kry-j-e-*
li-ti ‘valuttaa’ → *li-j-e-* tai *lb-j-e-*
my-ti ‘pestä’ → *my-j-e-*
o-bu-ti ‘pukea kengät’ → *o-bu-j-e-*
pi-ti ‘juoda’ → *pi-j-e-* tai *p_b-j-e-*
po-či-ti ‘levätä’ → *po-či-j-e-*

pri-ja-ti ‘auttaa, tukea’ → *pri-ja-j-e-*
ry-ti ‘repiä’ → *ry-j-e-*
sě-ti ‘kylvää’ → *sě-j-e-*
spě-ti ‘menestyä’ → *spě-j-e-*
s_b-mě-ti ‘uskaltaa’ → *s_b-mě-j-e-*
ši-ti ‘ommella’ → *ši-j-e-* tai *š_b-j-e-*
u-ny-ti ‘masentua’ → *u-ny-j-e-*
vi-ti ‘kääriä’ → *vi-j-e-* tai *v_b-j-e-*
v_bpi-ti ‘itkeä, huutaa’ → *v_bpi-j-e-*

3.3.2. B-tyyppi

Verbit, joiden infinitiivivartalo päättyy konsonantiin. Tyyppiin kuuluu vain viisi tapausta. Infinitiivin muodostuksen osalta pätee kaikki, mitä sanottiin I konjugaation *a*-tyypin yhteydessä.

Kolmella verbillä on infinitiivivartalossa likvidadiftongi ja yhdellä nasaalidiftongi. Preesensvartalossa suffiksi *-j-* joteeraa (kts. **Luku I: 3.4.**) vartalon päättävän konsonantin:

brati {bor-ti} ‘taistella’ → *bo^oe-* {bor-j-e-}
mlěti {mel-ti} ‘jauhaa’ → *me^le-* {mel-j-e-}
klati {kol-ti} ‘tappaa’ → *ko^le-* {kol-j-e-}
žęti {ž^hn-ti} ‘niittää’ → *ž^hne-* {ž^hn-j-e-}

Verbi *rěs-ti* {rēt-ti} esiintyy vain prefiksijohdoksissa *ob-rěs-ti* ‘löytää’, *iz-ob-rěs-ti* ‘löytää, keksiä’, *pri-ob-rěs-ti* ‘saada, aiheuttaa’ ja *s_b-rěs-ti* ‘tavata’. Preesensvartalossa on nasaali-infiksi kuten eräillä I konjugaation verbeillä: *ręšt-e-* {ręt-j-e-}.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
 - verbi -

§ III konjugaation *b*-tyyppiin kuuluu yksi aidosti epäsäännöllinen verbi, *dě-ti* ‘panna, asettaa’ (ja sen lukuisat johdannaiset). Preesensvartalo on *dežd-e-* {*ded-j-e-*}. Kielihistoriallisesti kyse on reduplikaatiosta.

3.3.3. C-tyyppi

III konjugaation *c*-tyyppi eroaa *b*-tyypistä samalla tavoin kuin I konjugaation *b*-tyyppi *a*-tyypistä: infinitiivivartalossa juuren ja päätteen *-ti* välissä on suffiksivokaali, yleensä *-a-*, harvoin *-ě-*. Preesensvartalossa tätä vokaalia ei ole, eikä preesensin muodostus eroa *b*-tyypistä. Esimerkiksi *alъk-a-ti* ‘paastota, nähdä nälkää’ → preesensvartalo *alъč-e-* {*alъk-j-e-*}, *vęz-a-ti* ‘sitoa’ → *vęž-e-* {*vęz-j-e-*}.

Jos verbin juuri päättyy historialliseen diftongiin *ov*, esimerkiksi *kov-a-ti* ‘takoa’, tämä muuttuu avotavulain mukaisesti (kts. **Luku I: 3.8.**) vokaaliksi *u* konsonantin, tässä tapauksessa preesenssuffiksi *-j-:n*, edellä: *ku-j-e-* {*kov-j-e-*}.

Muutamilla *c*-tyypin verbeillä esiintyy infinitiivi- ja preesensvartalon välillä astevaihtelua. Lukuunottamatta preesensvartalon suffiksia *-j-* ne muistuttavat sellaisia I konjugaation *b*-tyypin verbejä kuin *žbd-a-ti* ‘odottaa’ → *žid-e-*. Tähän ryhmään kuuluvat:

zi-j-a-ti ‘avata suu’ → *zě-j-e-*
li-j-a-ti ‘kaataa (nestettä)’ → *lě-j-e-*
plъz-a-ti ‘ryömiä’ → *plěž-e-* {*plěz-j-e-*}
smi-j-a-ti *se* ‘nauraa’ → *smě-j-e-*
strъg-a-ti ‘vuolla’ → *struž-e-*
 {*strug-j-e-*}
trъgъ-a-ti ‘repiä’ → *trěž-e-* {*trěgъ-j-e-*}
črъp-a-ti ‘ammentaa’ → *črěplъ-e-*
 {*črěp-j-e-*}

zъd-a-ti ‘rakentaa’ → *zižd-e-* {*zid-j-e-*}
im-a-ti ‘ottaa’ → *jemlъ-e-* {*jem-j-e-*}
pъs-a-ti ‘kirjoittaa’ → *piš-e-* {*pis-j-e-*}
stъl-a-ti ‘levittää’ → *stelъ-e-* {*stel-j-e-*}
plъv-a-ti ‘sylkeä’ → *plъ-j-e-* {*plěv-j-e-*}
blъv-a-ti ‘oksentaa’ → *blъ-j-e-*
 {*blěv-j-e-*}

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

§ Verbillä *im-a-ti* on preesensvartalossa sananalkuinen proteettinen *j-*. Jos verbiin liittyy konsonanttiin päättyvä prefiksi, proteesi ei ilmesty. Esim. *vъz-im-a-ti* ‘ottaa’, preesensvartalo *vъz-emĭ-e-*.

3.3.4. D-tyyppi

Tähän ryhmään kuuluu suurehko määrä adjektiiveista, substantiiveista ja primäärisistä verbeistä johdettuja verbejä. Infinitiivivartalossa on suffiksivokaali *-a-* kuten *c-* tyyppissäkin, mutta sitä edeltää sananmuodostuselementti *-ov-*, esimerkiksi *dar-ov-a-ti* ‘lahjoittaa’ (*darъ* ‘lahja’). Preesensvartalossa, suffiksin *-j-* edellä, historiallinen diftongi *ov* muuttuu vokaaliksi *u*: *dar-u-j-e-* {*dar-ov-j-e-*}. Jos juuri päättyy *j*:hin tai muuhun pehmeään konsonanttiin, infiniivivartalossa on *-ov-*:n sijasta *-ev-*, esimerkiksi *voj-ev-a-ti* ‘sotia’ → *voj-u-j-e-*, *vrač-ev-a-ti* ‘lääkitä’ → *vrač-u-j-e-*.

Tämän tyyppin verbit eroavat sellaisista *c-*tyypin verbeistä kuin *kov-a-ti* ‘takoa’ vain sananmuodostuksellisen rakenteensa osalta. Verbissä *kov-a-ti* elementti *-ov-* kuuluu verbin juureen, kun taas verbissä *dar-ov-a-ti* se on derivaationaalinen suffiksi.

3.3.5. E-tyyppi

Tämä on III konjugaation ylivoimaisesti suurin tyyppi. Sekä infiniivi- että preesensvartalossa on suffiksivokaali, joko *-a-* tai *-ě-*. Ryhmään ei kuulu epäsäännöllisiä eikä astevaihtelun alaisia verbejä. Esimerkiksi *vit-a-ti* ‘asua’ → preesensvartalo *vit-a-j-e-*, *žel-ě-ti* ‘haluta’ → *žel-ě-j-e-*. Ero *a-*tyyppiin, esim. *zna-ti*, on jälleen puhtaasti derivaationaalinen.

3.3.6. Paradigma

Malliparadigmassa on annettu III konjugaation verbien *zna-ti* ‘tietää’ (*a-*tyyppi), *bra-ti* ‘taistella’ (*b-*tyyppi), *vъz-a-ti* ‘sitoa’ (*c-*tyyppi), *zi-j-a-ti* ‘avata suu’ (*c-*tyyppi, astevaihtelu) ja *dar-ov-a-ti* ‘lahjoittaa’ (*d-*tyyppi) preesenstaivutus. *E-*tyyppi, esim. *žel-ě-ti*, taipuu kuten *zna-ti*.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Yksikkö

1.p.	<i>znajq</i>	<i>bořq</i>	<i>vežq</i>	<i>zějq</i>	<i>darujq</i>
2.p.	<i>znaješi</i>	<i>bořeši</i>	<i>vežeši</i>	<i>zěješi</i>	<i>daruješi</i>
3.p.	<i>znajetъ</i>	<i>bořetъ</i>	<i>vežetъ</i>	<i>zějetъ</i>	<i>darujetъ</i>

Duaali

1.p.	<i>znajevě</i>	<i>bořevě</i>	<i>veževě</i>	<i>zějevě</i>	<i>darujevě</i>
2.p.	<i>znajeta</i>	<i>bořeta</i>	<i>vežeta</i>	<i>zějeta</i>	<i>darujeta</i>
3.p.	<i>znajete</i>	<i>bořete</i>	<i>vežete</i>	<i>zějete</i>	<i>darujete</i>

Monikko

1.p.	<i>znajemъ</i>	<i>bořemъ</i>	<i>vežemъ</i>	<i>zějemъ</i>	<i>darujemъ</i>
2.p.	<i>znajete</i>	<i>bořete</i>	<i>vežete</i>	<i>zějete</i>	<i>darujete</i>
3.p.	<i>znajatъ</i>	<i>bořatъ</i>	<i>vežatъ</i>	<i>zějatъ</i>	<i>darujatъ</i>

3.4. IV konjugaatio

IV konjugaation verbeillä on infinitiivissä juuren ja päätteen *-ti* välillä suffiksivokaali, joko *-ě-* tai *-i-*. Tämän perusteella voidaan puhua *a-* ja *b-*tyypistä. Preesensvartalossa on kummassakin tyypissä teemavokaali *-i-*. Yksikön 1. persoonassa on joteerauksen (kts. **Luku I: 3.4.**) aiheuttava suffiksi *-j-* juuren ja päätteen välissä. Monikon kolmannen persoonan päätte on kolmesta ensimmäisestä konjugaatiosta poiketen *-etъ*, jonka edeltä teemavokaali putoaa.

*A-*tyypin verbit, joilla on infinitiivivartalon päättävä *-ě-*, ovat melko vähälukuisia (n. 40 kappaletta). Ne ovat tyypillisesti intransitiivisia ja ilmaisevat prosessuaalista toimintaa, esimerkiksi *bъd-ě-ti* ‘valvoa’, *vid-ě-ti* ‘nähdä’, *vrbt-ě-ti se* ‘pyöriä’, *gor-ě-ti* ‘palaa’, *mъn-ě-ti* ‘ajatella’ ja *smrъd-ě-ti* ‘löyhkätä’. Jos verbin juuri päättyy velaarikonsonanttiin *k*, *g* tai *x*, suffiksivokaali *-ě-* aiheuttaa I palatalisaation ja muuttuu itse palataalisen äänteen jäljessä *-a-*:ksi. Esimerkiksi *krič-a-ti* {krik-ě-ti} ‘huutaa’, *lež-a-ti* {leg-ě-ti} ‘maata’, *slyš-a-ti* {slyx-ě-ti} ‘kuulla’. Sama muutos tapahtuu tietysti myös silloin, kun verbin juuri päättyy konsonanttiin *j*, esimerkiksi *boj-a-ti se* {boj-ě-ti} ‘pelätä’, tai jos

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

vokaaliin päättyvän juuren ja suffiksivokaalin väliin on kehittynyt proteettinen *j*, esimerkiksi *sto-j-a-ti* {sto-j-ě-ti} ‘seisoa’.

B-tyypin verbit, joilla on infinitiivissä vokaali *-i-*, ovat tavattoman yleisiä. Ne ovat useimmiten transitiivisia kausatiivi- tai faktitiivijohdoksia muista verbeistä, substantiiveista tai adjektiiveista.

§ IV konjugaatioon kuuluu yksi infinitiiviltään epäsäännöllinen verbi, *sъp-a-ti* ‘nukkua’ → preesensvartalo *sъp-i-*.

3.4.1. Paradigma

Malliparadigmassa on annettu verbien *bъd-ě-ti* ‘valvoa’, *lež-a-ti* ‘maata’, *sto-j-a-ti* ‘seisoa’ ja *vod-i-ti* ‘johtaa, viedä’ preesenstaivutus.

Yksikkö

1.p.	<i>bъždq</i>	<i>ležq</i>	<i>stojq</i>	<i>voždq</i>
2.p.	<i>bъdiši</i>	<i>ležiši</i>	<i>stojiši</i>	<i>vodiši</i>
3.p.	<i>bъditъ</i>	<i>ležitъ</i>	<i>stojitъ</i>	<i>voditъ</i>

Duaali

1.p.	<i>bъdivě</i>	<i>leživě</i>	<i>stojivě</i>	<i>vodivě</i>
2.p.	<i>bъdita</i>	<i>ležita</i>	<i>stojita</i>	<i>vodita</i>
3.p.	<i>bъdite</i>	<i>ležite</i>	<i>stojite</i>	<i>vodite</i>

Monikko

1.p.	<i>bъdimъ</i>	<i>ležimъ</i>	<i>stojimъ</i>	<i>vodimъ</i>
2.p.	<i>bъdite</i>	<i>ležite</i>	<i>stojite</i>	<i>vodite</i>
3.p.	<i>bъdętъ</i>	<i>ležętъ</i>	<i>stojętъ</i>	<i>vodętъ</i>

3.5. V konjugaatio

V konjugaatioon kuuluu neljä verbiä, *da-ti* ‘antaa’, *jas-ti* {jad-ti} ‘syödä’, *věd-ě-ti* ‘tietää’ ja *by-ti* ‘olla’, osittain myös *im-ě-ti* ‘omistaa, pitää hallussaan’. Verbi *by-ti* eroaa

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

kuitenkin morfologisten kategorioidensa osalta niin suuresti kaikista muista verbeistä, että se on syytä käsitellä omana kokonaisuutenaan.

V konjugaatio on atemaattinen (“epätemaattinen”), millä tarkoitetaan sitä, että persoonapäätteet lisätään suoraan verbin juureen ilman teemavokaalia. Toisin sanoen preesensvartalo on yhtä kuin juuri. Verbeillä *da-ti*, *jas-ti* ja *věd-ě-ti* preesensvartalo päättyy konsonanttiin (*dad-*, *jad-*, *věd-*), mistä seuraa äänteenmuutoksia konsonantilla alkavien päätteiden edellä: *d* putoaa *m:n* edeltä (yksikön ja monikon 1. persoona), *s:n* edeltä (yksikön 2. persoona), epäsäännöllisesti myös *v:n* edeltä (duaalin 1. persoona). Konsonantin *t* edellä *d* muuttuu *s:ksi* (yksikön 3., duaalin 2. ja 3., monikon 3. persoona). Vartalon päättävä *d* säilyy vain vokaalilla alkavan monikon 3. persoonan päätteen *-etъ* edellä.

Verbi *im-ě-ti* vaikuttaa säännöllisemmältä, koska sen preesensvartalo päättyy vokaaliin (*im-a-*). Verbillä *věd-ě-ti* on kaksi yksikön 1. persoonan muotoa, *vě-mъ* {*věd-mъ*} ja *věd-ě*, joista jälkimmäinen on ainoa muinaiskirkkoslaavissa säilynyt jäännös indoeurooppalaisen kantakielen perfektitaivutuksesta.

3.5.1. Paradigma

Alla on annettu verbien *da-ti*, *jas-ti*, *věd-ě-ti* ja *im-ě-ti* preesensmuodot.

Yksikkö

1.p.	<i>damъ</i>	<i>jamъ</i>	<i>věmъ/vědě</i>	<i>imamъ</i>
2.p.	<i>dasi</i>	<i>jasi</i>	<i>věsi</i>	<i>imaši</i>
3.p.	<i>dastъ</i>	<i>jastъ</i>	<i>věstъ</i>	<i>imatъ</i>

Duaali

1.p.	<i>davě</i>	<i>javě</i>	<i>věvě</i>	<i>imavě</i>
2.p.	<i>dasta</i>	<i>jasta</i>	<i>věsta</i>	<i>imata</i>
3.p.	<i>daste</i>	<i>jaste</i>	<i>věste</i>	<i>imate</i>

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Monikko

1.p. <i>damъ</i>	<i>jamъ</i>	<i>věmъ</i>	<i>imamъ</i>
2.p. <i>daste</i>	<i>jaste</i>	<i>věste</i>	<i>imate</i>
3.p. <i>dadęť</i>	<i>jadęť</i>	<i>vědęť</i>	<i>imať</i>

Verbi *im-ě-ti* voi taipua myös III konjugaation *e*-tyypin mukaan, presensvartalo *im-ě-j-e-*.

§ Verbin *jas-ti* juuri on alunperin *ěd-*. Sen edelle ilmestyy säännöllisesti proteettinen *j-*, jonka jäljessä *ě* muuttuu yhtä säännöllisesti *a*:ksi. Jos verbi saa konsonanttiin päättyvän prefiksin, proteesia ei kehity ja vokaali *ě* säilyy, esim. *sъn-ěs-ti* ‘syödä (loppuun)’.

4. Aoristi

Aoristi on menneen ajan tempus, joka ilmaisee tyypillisesti menneisyydessä tapahtunutta kertaluonteista, loppuunsaatettua tekemistä. Aoristilla voi olla myös inkohatiivinen, toiminnan aloittamisen merkitys. Aoristi on narratiivinen tempus. Se vie kerrontaa eteenpäin ja kuvaa tapahtumien kronologista järjestystä ottamatta kantaa toimintaan tai sen tuloksiin suhteessa johonkin muuhun aikaan. Esimerkiksi lauseessa *pride i vьzglagola* ‘hän tuli ja alkoi puhua’ ensimmäinen verbi ilmoittaa loppuunsaatetun saapumisen ja jälkimmäinen verbi saapumisen jälkeen aloitetun puhumisen.

Verbin perusmerkitys vaikuttaa suuresti aoristimuodon merkitykseen. Esimerkiksi verbin *byti* ‘olla’ aoristi ei sanan merkityksestä johtuen voi ilmaista kertaluonteista tai loppuunsaatettua toimintaa, vaan on yksinomaan inkohatiivinen, ts. ‘tapahtui, sattui, alkoi’.

Muinaiskirkkoslaavissa on kaksi aoristityyppiä. Temaattisessa juuriaoristissa päätte liittyy verbin juureen teemavokaalin välityksellä ilman erityistä aoristin tunnusta. Sigmaattisessa aoristissa on kielihistoriallisesti tunnus *-s-* (kreikan *sigma* = *s*), joka

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

äännehistoriallisista syistä saa muodon *-s-*, *-x-* tai *-š-*. Sigmaattinen aoristi jakaantuu edelleen vanhempaan ja muodostukseltaan hankalampaan atemaattiseen (teemavokaalittomaan) ja nuorempaan sekä säännöllisempään temaattiseen varianttiin. Osassa persoonamuodoista eri tyyppien päätteet ovat sekoittuneet.

Aoristi muodostetaan infinitiivivartalosta, II konjugaation verbeillä infinitiivivartalosta tai juuresta. Juuriaoristi ja temaattinen sigmaattinen aoristi voidaan muodostaa vain sellaisista verbeistä, joilla on konsonanttiin päättyvä infinitiivivartalo (tai, II konjugaatiossa, juuri). Atemaattinen sigmaattinen aoristi voidaan muodostaa useimmista verbeistä, ja se on ainoa vaihtoehto niillä verbeillä, joilla on vokaaliin päättyvä infinitiivivartalo (valtava enemmistö kaikista verbeistä). Eräillä harvoilla I konjugaation verbeillä esiintyvät kaikki kolme varianttia.

Aoristin varsinaiset persoonapäätteet on esitetty alla.

	Yksikkö	Duaali	Monikko
1.p.	<i>-v̥</i>	<i>-vĕ</i>	<i>-m̥v̥</i>
2.p.	<i>-</i>	<i>-ta</i>	<i>-te</i>
3.p.	<i>-</i>	<i>-te</i>	<i>-q, -e</i>

Kaikilla aoristityypeillä yksikön 2. ja 3. persoona ovat keskenään samankaltaisia. Tämä johtuu historiallisten päätteiden **-s* ja **-t* putoamisesta avotavulain mukaisesti.

4.1. Juuriaoristi

Juuriaoristi voidaan muodostaa niistä verbeistä, joiden infinitiivivartalo, II konjugaatiossa juuri, päättyy klusiiliin tai sibilanttiin. Sitä ei kuitenkaan, syystä tai toisesta, muodosteta verbeistä, joilla on juurivokaali *e*, esimerkiksi *rešti* {rek-ti} ‘sanoa’, *nes-ti* ‘kantaa’.

Teemavokaali on useimmiten *-e-* kuten presensissä. Se aiheuttaa velaarinen *k*, *g* ja *x* I palatalisaation. Vokaalilla alkavien päätteiden (yksikön 1. ja monikon 3. persoona) edellä

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

teemavokaali putoaa (vrt. preesens). Duaalin ja monikon 1. persoonassa teemavokaali on -o-. On syytä huomata, että useimmilla I konjugaation verbeillä monikon 2. persoonan sekä duaalin 2. ja 3. persoonan juuriaoristimuodot eivät eroa millään tavoin vastaavista preesensmuodoista.

Astevaihtelun alaisilla verbeillä kuten I konjugaation *vrěšti* {vrěg-ti} (preesensvartalo *vrěž-e-*), juuriaoristi muodostetaan katoasteisesta vartalovariantista (eli preesensvartalosta). Epäsäännöllisellä verbillä *i-ti* ‘mennä’ aoristivartalo johdetaan juuresta *id-*.

Verbit, joilla juuriaoristi on tavallinen, ovat I konjugaation

vlěšti {vlěk-ti} ‘vetää’

lěs-ti {lěz-ti} ‘mennä’

mošti {mog-ti} ‘voida’

bos-ti {bod-ti} ‘pistää, lävistää’

pas-ti {pad-ti} ‘pudota’

tręs-ti ‘ravistaa’

vrěšti {vrěg-ti} (*vrěž-e-*) ‘heittää’

pro-nis-ti {pro-niz-ti} (*pro-něz-e-*)

‘lävistää’

sěs-ti {sěd-ti} ‘istuutua’

i-ti ‘mennä’,

II konjugaation

vyk-nq-ti ‘oppia’

u-glb-nq-ti (juuri *u-glbb-*)

běg-nq-ti ‘juosta’

gy-nq-ti (*gyb-*) ‘tuhoutua’

dvig-nq-ti ‘liikuttaa’

u-žas-nq-ti sę ‘kauhistua’

kys-nq-ti ‘hapantua’

mlbk-nq-ti ‘vaieta’

sěx-nq-ti ‘kuivua’,

sekä III konjugaation *rěs-ti* {rět-ti} (kts. 3.3.2.).

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

4.1.1. Paradigma

Malliparadigmassa on annettu verbien *vlěšti* {vlěk-ti} ‘vetää’ (I konjugaatio), *vrěšti* {vrěg-ti} ‘heittää’ (I konjugaatio, astevaihtelu), *sъx-nq-ti* ‘kuivua’ (II konjugaatio) ja *rěs-ti* (III konjugaatio) juuriaoristitaivutus.

Yksikkö

1.p.	<i>vlěkъ</i>	<i>vrъgъ</i>	<i>sъxъ</i>	<i>rětъ</i>
2.p.	<i>vlěče</i>	<i>vrъže</i>	<i>sъše</i>	<i>rěte</i>
3.p.	<i>vlěče</i>	<i>vrъže</i>	<i>sъše</i>	<i>rěte</i>

Duaali

1.p.	<i>vlěkově</i>	<i>vrъgově</i>	<i>sъxově</i>	<i>rětově</i>
2.p.	<i>vlěčeta</i>	<i>vrъžeta</i>	<i>sъšeta</i>	<i>rěteta</i>
3.p.	<i>vlěčete</i>	<i>vrъžete</i>	<i>sъšete</i>	<i>rětete</i>

Monikko

1.p.	<i>vlěkomъ</i>	<i>vrъgomъ</i>	<i>sъxomъ</i>	<i>rětomъ</i>
2.p.	<i>vlěčete</i>	<i>vrъžete</i>	<i>sъšete</i>	<i>rětete</i>
3.p.	<i>vlěka</i>	<i>vrъga</i>	<i>sъxa</i>	<i>rěta</i>

4.2. Atemaattinen sigmaattinen aoristi

Pelkistetysti ilmaisten infinitiivivartaloon lisätään suffiksi -s- ja siihen aoristin päätteet. Sigmaattisessa aoristissa monikon 3. persoonan päätte on -ę. Duaalin ja monikon 1. persoonassa on kuitenkin juuriaoristin vaikutuksesta teemavokaali -o-, ts. -o-mъ ja -o-vě.

4.2.1. Vokaalivartaloisista verbeistä

Sigmaattisen aoristin muodostus on hyvin säännöllinen kaikilla verbeillä, konjugaatioon katsomatta, joiden infinitiivivartalo päättyy vokaaliin. Aoristin tunnus -s- realisoituu konsonantin edellä muodossa -s-, takavokaalin edellä muodossa -x- ja etuvokaalin edellä muodossa -š-.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Malliparadigmassa on annettu verbien *zna-ti* ‘tuntea’, *bi-ti* ‘lyödä’, *vid-ě-ti* ‘nähdä’ ja *kup-i-ti* ‘ostaa’ sigmaattisen aoristin muodot.

Yksikkö

1.p.	<i>znaxъ</i>	<i>bixъ</i>	<i>viděxъ</i>	<i>kupixъ</i>
2.p.	<i>zna</i>	<i>bi</i>	<i>vidě</i>	<i>kupi</i>
3.p.	<i>zna</i>	<i>bi</i>	<i>vidě</i>	<i>kupi</i>

Duaali

1.p.	<i>znaxově</i>	<i>bixově</i>	<i>viděxově</i>	<i>kupixově</i>
2.p.	<i>znasta</i>	<i>bista</i>	<i>viděsta</i>	<i>kupista</i>
3.p.	<i>znaste</i>	<i>biste</i>	<i>viděste</i>	<i>kupiste</i>

Monikko

1.p.	<i>znaxomъ</i>	<i>bixomъ</i>	<i>viděxomъ</i>	<i>kupixomъ</i>
2.p.	<i>znaste</i>	<i>biste</i>	<i>viděste</i>	<i>kupiste</i>
3.p.	<i>znašę</i>	<i>bišę</i>	<i>viděšę</i>	<i>kupišę</i>

V konjugaation verbi *da-ti* muodostaa aoristin kuten *zna-ti*, mutta yksikön 2. ja 3. persoonan muoto on usein epäsäännöllisesti *dastъ* eikä *da*. Yksitavuiset *i*:hin päättyvät vartalot, kuten *bi-ti*, saavat usein sekundaarisen päätteän *-tъ* yksikön 2. ja 3. persoonassa, ts. *bi-tъ*.

II konjugaation verbit muodostavat sigmaattisen aoristin aina infinitiivivartalosta, eivät koskaan juuresta. Esim. *sъx-nq-ti* ‘kuivua’ → yksikön 1.p. *sъx-nq-xъ* jne.

4.2.2. Konsonanttivartaloisista verbeistä

Mikään konsonantti ei voi esiintyä muinaiskirkkoslaavissa *s*:n edellä. Tämän vuoksi konsonanttivartaloisista verbeistä muodostetut sigmaattisen aoristin muodot ovat synkronisesti katsoen aina epäsäännöllisiä. Lisää epäsäännöllisyyttä muotoihin tuo se, että sigmaattisessa aoristissa lyhyt juurivokaali kokee kielihistorian näkökulmasta

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

pidentymisen (kts. **Luku I: 1.**). Käytännössä tämä tarkoittaa, että juurivokaalista *o* tulee aoristissa *a* ja *e*:stä *ě*. Jos juurivokaali on valmiiksi *a*, *ě*, *u*, *i* tai *ę*, muutoksia ei tapahdu.

Konsonantivartaloisten verbien yksikön 2. ja 3. persoonassa käytetään juuriaoristin muotoja, joten vokaalin mahdollinen pidennys ei koske niitä.

Katsaus on syytä aloittaa niistä verbityypeistä, joilla muutokset ovat aoristissa minimaalisia. Dentaalit (*t*, *d*, *s*, *z*) putoavat *s*:n edeltä ja *s* säilyy kaikissa aoristimuodoissa (tietysti lukuunottamatta yksikön 2. ja 3. persoonaa, jotka eivät ole sigmaattisia). Esimerkiksi

blūs-ti {blūd-ti} ‘tarkkailla’ → aoristivartalo *blū-s-* {blūd-s-}

cvis-ti {cvit-ti} ‘kukkia’ → *cvi-s-* {cvit-s-}

jas-ti {jad-ti} ‘syödä’ → *ja-s-* {jad-s-}

męs-ti {mę̄t-ti} ‘ravistaa’ → *mę-s-* {mę̄t-s-}

Vokaalin pidennys on huomioitava verbeillä

nes-ti ‘kantaa’ → *ně-s-* {nēs-s-}

ves-ti {vez-ti} ‘kuljettaa’ → *vě-s-* {vēz-s-}

ves-ti {ved-ti} ‘viedä, johtaa’ → *vě-s-* {vėd-s-}

bos-ti {bod-ti} ‘pistää, lävistää’ → *ba-s-* {bad-s-}

mes-ti {met-ti} ‘lakaista’ → *mě-s-* {mėt-s-}

Vokaalivartaloisten verbien vaikutuksesta suffiksi *-s-* voi joskus epäsäännöllisesti edustua *-x-*:na tai (etuvokaalin edellä) *-š-*:na. Esimerkiksi yksikön 1. persoona *mę-s-ъ* tai *mę-x-ъ* ‘ravistin’, monikon 3. persoona *mę-s-ę* tai *mę-š-ę* ‘ravistivat’.

Velaarit *k* ja *g* muuttavat säännöllisesti jäljessään olevan *s*:n *x*:ksi. Tämän jälkeen itse velaarit putoaa. Esimerkiksi *rešti* {rek-ti} ‘sanoa’ → {rėk-s-} → {rėk-x-} → *rě-x-*.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Samoin käyttäytyy verbi *tešti* {tek-ti} ‘juosta’. Astetta monimutkaisempi on verbi *žešti* {žeg-ti} ‘polttaa’. Juurivokaali *e* pitenee säännöllisesti *ě*:ksi, joka puolestaan säännöllisesti muuttuu palataalisen äänteen jäljessä *a*:ksi: {žěg-s-} → {žag-x-} → *ža-x-*.

Malliparadigmassa annetaan verbien *rešti* {rek-ti} ‘sanoa’, *bos-ti* {bod-ti} ‘lävistää’, *žešti* {žeg-ti} ‘polttaa’ ja *nes-ti* ‘kantaa’ sigmaattisen aoristin muodot.

Yksikkö

1.p. <i>rěxъ</i>	<i>basъ</i>	<i>žaxъ</i>	<i>něsъ</i>
2.p. <i>reče</i>	<i>bode</i>	<i>žeže</i>	<i>nese</i>
3.p. <i>reče</i>	<i>bode</i>	<i>žeže</i>	<i>nese</i>

Duaali

1.p. <i>rěxově</i>	<i>basově</i>	<i>žaxově</i>	<i>něsově</i>
2.p. <i>rěsta</i>	<i>basta</i>	<i>žasta</i>	<i>něsta</i>
3.p. <i>rěste</i>	<i>baste</i>	<i>žaste</i>	<i>něste</i>

Monikko

1.p. <i>rěxomъ</i>	<i>basomъ</i>	<i>žaxomъ</i>	<i>něsomъ</i>
2.p. <i>rěste</i>	<i>baste</i>	<i>žaste</i>	<i>něste</i>
3.p. <i>rěšę</i>	<i>baseę</i>	<i>žašę</i>	<i>něšę</i>

4.2.3. Diftongivartaloista

Vartalon päättävät konsonantit *r*, *v* ja *j* aiheuttavat säännöllisesti *s*:n muutoksen *x*:ksi. Analogian vaikutuksesta muutos tapahtuu aina myös *l*:n jäljessä ja usein nasaalin jäljessä. Likvidadiftongit kokevat metateesin, nasaalidiftongeista tulee nasaalivokaaleja, ja diftongit *ov* ja *oj* muuttuvat monoftongeiksi *u* ja *ě*. Vartalo saa siis saman hahmon kuin infinitiivissä. Esimerkiksi:

bra-ti {bor-ti} ‘taistella’ → *bra-x-* {bor-s-}

kla-ti {kol-ti} ‘tappaa’ → *kla-x-* {kol-s-}

mrě-ti {mer-ti} ‘kuolla’ → *mrě-x-* {mer-s-}

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

mlě-ti {mel-ti} ‘jauhaa’ → *mlě-x-* {mel-s-}

klę-ti {kľn-ti} ‘kirota’ → *klę-s-* tai *klę-x-* {kľn-s-}

plu-ti {plov-ti} ‘seilata’ → *plu-x-* {plov-s-}

pě-ti {poj-ti} ‘laulaa’ → *pě-x-* {poj-s-}

Näillä verbeillä ei ole yksikön 2. ja 3. persoonassa “säännöllisiä” juuriaoristimuotoja, sellaisia kuin **bor-e*, **kol-e*, **mer-e*, **mel-e*, **kľn-e*, **plov-e*, **poj-e*. Sen sijaan ne käyttäytyvät kuin vokaalivartaloiset verbit: *bra*, *kla*, *mrě*, *mlě*, *klę*, *plu*, *pě*. Muun vokaalin kuin *a* tai *u* jäljessä esiintyy usein sekundäärinen pääte *-tǔ* kuten eräillä vokaalivartaloilla (kts. 4.2.1.): *mrě-tǔ*, *mlě-tǔ*, *klę-tǔ*, *pě-tǔ*.

Malliparadigmassa on annettu verbien *bra-ti* {bor-ti} ‘taistella’, *mrě-ti* {mer-ti} ‘kuolla’, *klę-ti* {kľn-ti} ‘kirota’, *plu-ti* {plov-ti} ‘seilata’ ja *pě-ti* {poj-ti} ‘laulaa’ sigmaattisen aoristin muodot.

Yksikkö

1.p. <i>braxǔ</i>	<i>mrěxǔ</i>	<i>klęsǔ (klęxǔ)</i>	<i>pluxǔ</i>	<i>pěxǔ</i>
2.p. <i>bra</i>	<i>mrě(tǔ)</i>	<i>klę(tǔ)</i>	<i>plu</i>	<i>pě(tǔ)</i>
3.p. <i>bra</i>	<i>mrě(tǔ)</i>	<i>klę(tǔ)</i>	<i>plu</i>	<i>pě(tǔ)</i>

Duaali

1.p. <i>braxově</i>	<i>mrěxově</i>	<i>klęsově (klęxově)</i>	<i>pluxově</i>	<i>pěxově</i>
2.p. <i>brasta</i>	<i>mrěsta</i>	<i>klęsta</i>	<i>plusta</i>	<i>pěsta</i>
3.p. <i>braste</i>	<i>mrěste</i>	<i>klęste</i>	<i>pluste</i>	<i>pěste</i>

Monikko

1.p. <i>braxomǔ</i>	<i>mrěxomǔ</i>	<i>klęsomǔ (klęxomǔ)</i>	<i>pluxomǔ</i>	<i>pěxomǔ</i>
2.p. <i>braste</i>	<i>mrěste</i>	<i>klęste</i>	<i>pluste</i>	<i>pěste</i>
3.p. <i>brašę</i>	<i>mrěšę</i>	<i>klęšę (klęšę)</i>	<i>plušę</i>	<i>pěšę</i>

4.3. Temaattinen sigmaattinen aoristi

Temaattinen sigmaattinen aoristi voidaan muodostaa sellaisista I konjugaation *a*-tyypin verbeistä, joiden infinitiivivartalo päättyy klusiiliin tai sibilanttiin, niistä II konjugaation verbeistä, joilla on konsonanttiin päättyvä juuri, III konjugaation verbistä *rēs-ti* {rēt-ti} sekä atemaattisesta verbistä *jas-ti* {jad-ti} ‘syödä’. Päätteet ovat samat kuin atemaattisella sigmaattisella aoristilla, mutta juuren ja suffiksin *-s-* välissä on teemavokaali *-o-*. Aoristin tunnus on konsonantin edellä *-s-*, takavokaalin edellä *-x-* ja etuvokaalin edellä *-š-*. Verbin juuressa ei tapahdu pidennystä.

Yksikön 2. ja 3. persoonassa käytetään juuriaoristin muotoja.

4.3.1. Paradigma

Malliparadigmassa temaattisen sigmaattisen aoristin muodot verbeistä *vlěšti* {vlěk-ti} ‘vetää’, *nes-ti* ‘kantaa’, *rēs-ti* {rēt-ti}, *u-ğlb-nq-ti* {u-ğlbb-nq-ti} ‘vajota’ ja *jas-ti* {jad-ti} ‘syödä’.

Yksikkö

1.p.	<i>vlěkoхъ</i>	<i>nesoхъ</i>	<i>rětoхъ</i>	<i>uğlboxъ</i>	<i>jadoхъ</i>
2.p.	<i>vlěče</i>	<i>nese</i>	<i>rěte</i>	<i>uğlbe</i>	<i>jade</i>
3.p.	<i>vlěče</i>	<i>nese</i>	<i>rěte</i>	<i>uğlbe</i>	<i>jade</i>

Duaali

1.p.	<i>vlěkoxově</i>	<i>nesoxově</i>	<i>rětoxově</i>	<i>uğlboxově</i>	<i>jadoxově</i>
2.p.	<i>vlěkosta</i>	<i>nesosta</i>	<i>rětosta</i>	<i>uğlbosta</i>	<i>jadosta</i>
3.p.	<i>vlěkoste</i>	<i>nesoste</i>	<i>rětoste</i>	<i>uğlboste</i>	<i>jadoste</i>

Monikko

1.p.	<i>vlěkoхотъ</i>	<i>nesoхотъ</i>	<i>rětoхотъ</i>	<i>uğlboxотъ</i>	<i>jadoхотъ</i>
2.p.	<i>vlěkoste</i>	<i>nesoste</i>	<i>rětoste</i>	<i>uğlboste</i>	<i>jadoste</i>
3.p.	<i>vlěkošę</i>	<i>nesošę</i>	<i>rětošę</i>	<i>uğlbošę</i>	<i>jadošę</i>

5. Imperfekti

Imperfekti on aoristin ohella toinen muinaiskirkkoslaavin yksinkertaisista menneen ajan tempuksista. Imperfekti on luonteeltaan menneisyyteen siirretty preesens. Se kuvaa menneisyydessä käynnissä olleita tai toistuvia prosesseja sekä erilaisia staattisia tiloja ja suhteita. Imperfekti ei vie kerrontaa eteenpäin eikä ilmaise tekemisten kronologista järjestystä vaan luo usein taustaa, jota vasten aoristin ilmaisema toiminta sijoittuu.

Verbeillä, joilla on vokaaliin *a* tai *ě* päättyvä infinitiivivartalo, imperfekti muodostetaan lisäämällä siihen elementti *-ax-* ja juuriaoristin päätteet (teemavokaaleineen). Etuvokaalien edellä *x* muuttuu säännöllisesti *š*:ksi. Esim. *zna-ti* ‘tuntea’ → *zna-ax-*, *vid-ě-ti* ‘nähdä’ → *vid-ě-ax-*.

Verbeillä, joiden infinitiivivartalo päättyy konsonanttiin, vartalon ja imperfektin tunnuksen *-ax-* väliin tulee vokaali *-ě-*. Esimerkiksi *nes-ti* ‘kantaa’ → *nes-ě-ax-*, *plu-ti* {*plov-ti*} ‘seilata’ → *plov-ě-ax-*, *dq-ti* {*dъm-ti*} ‘puhaltaa’ → *dъm-ě-ax-*. Velaariin päättyvillä vartaloilla on muistettava I palatalisaatio ja *ě*:n muuttuminen *a*:ksi palataalisen äänteen jälkeen, esimerkiksi *tešti* {*tek-ti*} ‘juosta’ → *teč-a-ax-* {*tek-ě-ax-*}, *mošti* {*mog-ti*} ‘voida’ → *mož-a-ax-* {*mog-ě-ax-*}. Atemaattiset verbit *da-ti* ‘antaa’ ja *jas-ti* {*jad-ti*} ‘syödä’ muodostavat imperfektin samalla tavalla, ensinmainittu preesensvartalosta: *dad-ě-ax-*, *jad-ě-ax-*. II konjugaation verbit muodostavat imperfektin preesensvartalosta, josta pudotetaan teemavokaali. Esimerkiksi *dvig-nq-ti* ‘liikuttaa’ → *dvig-n-ě-ax-*.

III konjugaation *b*-tyypin verbit *kla-ti* {*kol-ti*} ‘tappaa’, *mlě-ti* {*mel-ti*} ‘jauhaa’ ja *bra-ti* {*bor-ti*} ‘taistella’ muodostavat imperfektin kuten vokaalivartaloiset *zna-ti* ‘tuntea’ ja *vid-ě-ti* ‘nähdä’: *kla-ax-*, *mlě-ax-*, *bra-ax-*.

Niillä III konjugaation verbeillä, joiden infinitiivivartalo päättyy vokaaliin *i*, *y* tai *u* (*a*-tyyppi), imperfekti muodostetaan kuten konsonanttivartaloilla, mutta infinitiivivartalon ja vokaalin *ě* väliin tulee proteettinen konsonantti *j*. Se puolestaan muuttaa seuraavan *ě*:n

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

a:ksi. Esimerkiksi *pi-ti* ‘juoda’ → *pi-j-a-ax-* {*pi-j-ě-ax-*}, *my-ti* ‘pestä’ → *my-j-a-ax-* {*my-j-ě-ax-*}, *ču-ti* ‘kuulla’ → *ču-j-a-ax-* {*ču-j-ě-ax-*}.

IV konjugaation *b*-tyypin verbit muodostavat imperfektin kuten konsonanttivartalot. Verbin juureen lisätään *-j-*, vokaali *-ě-* sekä *-ax-*. Tällöin on huomattava verbijuuren päättävän konsonantin joteeraus. Esimerkiksi *xod-i-ti* ‘kulkea’ → *xožd-a-ax-* {*xod-j-ě-ax-*}, *mast-i-ti* ‘rasvata’ → *mašt-a-ax-* {*mast-j-ě-ax-*}.

5.1. Paradigma

Malliparadigmassa on annettu verbien *zna-ti* ‘tuntea’, *nes-ti* ‘kantaa’, *pi-ti* ‘juoda’ ja *xod-i-ti* ‘kulkea’ imperfektimuodot.

Yksikkö

1.p.	<i>znaaxъ</i>	<i>nesěaxъ</i>	<i>pijaaxъ</i>	<i>xoždaaxъ</i>
2.p.	<i>znaaše</i>	<i>nesěaše</i>	<i>pijaaše</i>	<i>xoždaaše</i>
3.p.	<i>znaaše</i>	<i>nesěaše</i>	<i>pijaaše</i>	<i>xoždaaše</i>

Duaali

1.p.	<i>znaaxově</i>	<i>nesěaxově</i>	<i>pijaaxově</i>	<i>xoždaaxově</i>
2.p.	<i>znaašeta</i>	<i>nesěašeta</i>	<i>pijaašeta</i>	<i>xoždaašeta</i>
3.p.	<i>znaašete</i>	<i>nesěašete</i>	<i>pijaašete</i>	<i>xoždaašete</i>

Monikko

1.p.	<i>znaaxomъ</i>	<i>nesěaxomъ</i>	<i>pijaaxomъ</i>	<i>xoždaaxomъ</i>
2.p.	<i>znaašete</i>	<i>nesěašete</i>	<i>pijaašete</i>	<i>xoždaašete</i>
3.p.	<i>znaaxq</i>	<i>nesěaxq</i>	<i>pijaaxq</i>	<i>xoždaaxq</i>

6. Imperatiivi

Yksinkertainen, synteettinen imperatiivi- eli käskymuoto on yksikön 2. ja 3. persoonalla, jotka ovat keskenään samankaltaisia, sekä duaalin ja monikon 1. ja 2. persoonalla. Duaalin ja monikon 3. persoonassa, usein myös yksikön 3. persoonassa, käytetään perifrastista, analyyttistä imperatiivia.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Imperatiivi muodostetaan preesensvartalosta korvaamalla teemavokaali imperatiivin tunnuksella. I ja II konjugaation verbeillä imperatiivin tunnus on yksikössä *-i-*, duaalissa ja monikossa *-ě-*. Imperatiivin tunnus aiheuttaa edeltävän velaarín *k*, *g* tai *x* II palatalisaation, esim. *po-mošti* {po-mog-ti} ‘auttaa’ → imperatiivivartalo *po-moǵ-i-*, *po-moǵ-ě-*.

IV konjugaation verbeillä imperatiivin tunnus on kaikissa muodoissa *-i-*, esimerkiksi *kup-i-ti* ‘ostaa’ → *kup-i-*, *vid-ě-ti* ‘nähdä’ → *vid-i-*.

III konjugaation *a-*, *d-* ja *e-*-tyypin verbeillä imperatiivin tunnus on kaikissa muodoissa *-b-*, joka lisätään preesenssuffiksi *-j-*:hin, esimerkiksi *zna-ti* ‘tuntea’ (preesensvartalo *zna-j-e-*) → imperatiivivartalo *zna-j-b-*, *pi-ti* ‘juoda’ (preesensvartalo *pi-j-e-*) → *pi-j-b-*, *darov-a-ti* ‘lahjoittaa’ (preesensvartalo *daru-j-e-*) → *daru-j-b-*.

III konjugaation *c-*-tyypin verbeillä tunnus on IV konjugaation tavoin *-i-* kaikissa muodoissa. Sitä edeltää preesenssuffiksi *-j-*:n joteeraama konsonantti, esimerkiksi *sten-a-ti* ‘valittaa’ (preesensvartalo *steń-e-* {sten-j-e-}) → *steń-i-*. Duaalin ja monikon muodot voidaan kuitenkin muodostaa myös tunnuksella *-ě-* kuten I ja II konjugaatioissa. Preesenssuffiksi *-j-*:n tai sen joteeraaman konsonantin jäljessä imperatiivin tunnus *-ě-* muuttuu säännöllisesti *-a-*:ksi. Esimerkiksi *glagol-a-ti* ‘puhua’ (preesensvartalo *glagol-e-*) → yksikön imperatiivivartalo *glagol-i-*, duaali ja monikko *glagol-i-* tai *glagol-a-*.

V konjugaation verbeillä *da-ti* ‘antaa’, *jas-ti* {jad-ti} ‘syödä’ ja *věd-ě-ti* ‘tietää’ imperatiivin tunnus on yksikössä *-jb-*, joka joteeraa preesensvartalon päättävän konsonantin: *dažd-b* {dad-jb}, *jažd-b* {jad-jb}, *věžd-b* {vėd-jb}. Duaalissa ja monikossa tunnus on *-i-*: *dad-i-*, *jad-i-*, *vėd-i-*.

I konjugaation *a-*-tyypin verbeillä juuressa oleva vokaali *-e-* muuttuu imperatiivissa yleensä *-b-*:ksi, jos juuri päättyy velaarikonsonanttiin *k* tai *g*. Esimerkiksi *rešti* {rek-ti}

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

‘sanoa’ → *rbc-i-/rbc-ě-*, *tešti* {tek-ti} ‘juosta’ → *tbc-i-/tbc-ě-*, *pešti* {pek-ti} ‘paistaa’ → *pbc-i-/pbc-ě-*, *žešti* {žeg-ti} ‘polttaa’ → *žbǵ-i-/žbǵ-ě-*.

Persoonapäätteet ovat duaalissa ja monikossa samat kuin preesensissä. Yksikön 2. ja 3. persoonan muodot päätteettömiä, koska alkuperäiset päätteet *-s ja *-t ovat avotavulain mukaisesti pudonneet.

Duaalin ja monikon 3. persoonassa imperatiivina käytetään vastaavia preesensmuotoja yhdessä partikkelin *da* kanssa. Tämä on mahdollista myös yksikön 3. persoonassa.

6.1. Paradigma

Malliparadigmassa a) on annettu verbien *nes-ti* ‘kantaa’ (I konjugaatio, *a*-tyyppi), *dbr-a-ti* ‘repiä’ (I konjugaatio, *b*-tyyppi), *sɤx-nq-ti* ‘kuivua’ (II konjugaatio), *ču-ti* ‘kuulla’ (III konjugaatio, *a*-tyyppi) ja *mlě-ti* {mel-ti} ‘jauhaa’ (III konjugaatio, *b*-tyyppi) imperatiivimuodot.

Paradigma a)

Yksikkö

1.p.	-	-	-	-	-
2.p.	<i>nesi</i>	<i>deri</i>	<i>sɤxni</i>	<i>čuǵ</i>	<i>meǵi</i>
3.p.	<i>nesi</i>	<i>deri</i>	<i>sɤxni</i>	<i>čuǵ</i>	<i>meǵi</i>

Duaali

1.p.	<i>nesěvě</i>	<i>derěvě</i>	<i>sɤxněvě</i>	<i>čuǵvě</i>	<i>meǵivě</i> (t. <i>meǵavě</i>)
2.p.	<i>nesěta</i>	<i>derěta</i>	<i>sɤxněta</i>	<i>čuǵta</i>	<i>meǵita</i> (t. <i>meǵata</i>)
3.p.	<i>da nesete</i>	<i>da derete</i>	<i>da sɤxnete</i>	<i>da čujete</i>	<i>da melete</i>

Monikko

1.p.	<i>nesěmъ</i>	<i>derěmъ</i>	<i>sɤxněmъ</i>	<i>čuǵmъ</i>	<i>meǵimъ</i> (t. <i>meǵamъ</i>)
2.p.	<i>nesěte</i>	<i>derěte</i>	<i>sɤxněte</i>	<i>čuǵte</i>	<i>meǵite</i> (t. <i>meǵate</i>)
3.p.	<i>da nesqъ</i>	<i>da derqъ</i>	<i>da sɤxnqъ</i>	<i>da čujqъ</i>	<i>da meǵqъ</i>

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Malliparadigmassa b) on annettu verbien *vež-a-ti* ‘sitoa’ (III konjugaatio, *c*-tyyppi), *darov-a-ti* ‘lahjoittaa’ (III konjugaatio, *d*-tyyppi), *žel-ě-ti* ‘haluta’ (III konjugaatio, *e*-tyyppi), *xod-i-ti* ‘kulkea’ (IV konjugaatio) ja *da-ti* ‘antaa’ (V konjugaatio) imperatiivimuodot.

Paradigma b)

Yksikkö

1.p. -	-	-	-	-
2.p. <i>veži</i>	<i>darujь</i>	<i>želějь</i>	<i>xodi</i>	<i>daždь</i>
3.p. <i>veži</i>	<i>darujь</i>	<i>želějь</i>	<i>xodi</i>	<i>daždь</i>

Duaali

1.p. <i>veživě</i>	<i>darujьvě</i>	<i>želějьvě</i>	<i>xodivě</i>	<i>dadivě</i>
2.p. <i>vežita</i>	<i>darujьta</i>	<i>želějьta</i>	<i>xodita</i>	<i>dadita</i>
3.p. <i>da vežete</i>	<i>da darujete</i>	<i>da želějete</i>	<i>da xodite</i>	<i>da daste</i>

Monikko

1.p. <i>vežimъ</i>	<i>darujьmъ</i>	<i>želějьmъ</i>	<i>xodimъ</i>	<i>dadimъ</i>
2.p. <i>vežite</i>	<i>darujьte</i>	<i>želějьte</i>	<i>xodite</i>	<i>dadite</i>
3.p. <i>da vežqтъ</i>	<i>da darujqтъ</i>	<i>da želějqтъ</i>	<i>da xodqтъ</i>	<i>da dadqтъ</i>

7. Partisiipit

Muinaiskirkkoslaavin verbillä on viisi partisiippiä eli verbaaliadjektiivina. Kaikista verbeistä voidaan muodostaa aktiivin preesenspartisiippi (‘tekevä’) ja aktiivin preteritipartisiippi (‘tehnyt’) sekä ns. *l*-partisiippi. Viimeksi mainitulla on periaatteessa sama merkitys kuin aktiivin preteritipartisiipilla, mutta sitä käytetään vain perifrastisten tempusten ja modusten muodostukseen ja se esiintyy vain olla-verbin predikatiivina. Näin ollen se taipuu vain suvussa ja luvussa, mutta ei sijassa. Transitiivisista verbeistä voidaan lisäksi muodostaa passiivin preesenspartisiippi (‘tehtävä’) ja passiivin preteritipartisiippi (‘tehty’).

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Partisiipit ovat muodollisesti adjektiiveja, mutta niillä on verbinkaltaisia syntaktisia ominaisuuksia. Transitiviverbeistä muodostettu aktiivinen partisiippi voi saada akkusatiiviobjektin.

7.1. Aktiivin preesenspartisiippi

Aktiivin preesenspartisiipin vartalo muodostetaan verbin preesensvartalosta korvaamalla teemavokaali *-e-* tunnuksella *-qšt-* ja teemavokaali *-i-* (IV konjugaatio) tunnuksella *-ęšt-*. Esimerkiksi

nes-ti ‘kantaa’ (I konjugaatio) → preesensvartalo *nes-e-* → partisiippivartalo *nes-qšt-*
dvig-nq-ti ‘liikuttaa’ (II konjugaatio) → *dvig-n-e-* → *dvign-qšt-*
zna-ti ‘tuntea’ (III konjugaatio) → *zna-j-e-* → *zna-j-qšt-*
xod-i-ti ‘kulkea’ (IV konjugaatio) → *xod-i-* → *xod-ęšt-*

Atemaattiset verbit *jas-ti* {*jad-ti*} ‘syödä’ ja *věd-ě-ti* ‘tietää’ (V konjugaatio) muodostavat partisiipin tunnuksella *-qšt-*: *jad-qšt-*, *věd-qšt-*. Verbi *da-ti* ‘antaa’ on aspektiltaan perfektiivinen, mistä johtuen sen preesensmuodoilla on futuurin merkitys. Siitä ei käytetä aktiivin preesenspartisiippia.

Aktiivin preesenspartisiipin feminiinimuoto muodostetaan lisäämällä suffiksiin vokaali *-i*: *nes-qšt-i*, *dvig-n-qšt-i*, *zna-j-qšt-i*, *xod-ęšt-i* jne. Feminiini taipuu II deklinaation pehmeävartaloisten substantiivien tavoin (kuten *bogyńi* ‘jumalatar’).

Maskuliinin ja neutrin yksikön nominatiivimuodot ovat lähes aina epäsäännöllisiä. Avotavulain mukaisesti tunnuksesta *-ęšt-* jää jäljelle *-ę*, esimerkiksi *xod-ęšt-* ‘kulkeva’ → *xod-ę*. III konjugaation verbeistä muodostetuilla partisiipeilla tunnusta *-qšt-* vastaa maskuliinin ja neutrin yksikön nominatiivissa *-ę*, esimerkiksi *zna-j-qšt-* ‘tunteva’ → *zna-j-ę*, *mel-qšt-* ‘jauhava’ → *mel-ę*. Kovan konsonantin jälkeen (I, II ja V konjugaatio) kyseinen muoto päättyy vokaaliin *-y*, esimerkiksi *nes-qšt-* ‘kantava’ → *nes-y*, *dvig-n-qšt-* ‘liikuttava’ → *dvig-n-y*, *jad-qšt-* ‘syövä’ → *jad-y*. Maskuliini- ja neutrimuodot taipuvat

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

yksikön nominatiivia lukuunottamatta pääasiassa pehmeävirtaloisten adjektiivien tavoin, mutta ne ovat säilyttäneet joitakin konsonanttivartaloisia (VI deklinaatio) muotoja.

7.2. Aktiivin preteritipartisiippi

Aktiivin preteritipartisiipin vartalo muodostetaan liittämällä infinitiivivartaloon tunnus *-ʒš-*. II konjugaation verbeillä partisiippi muodostetaan konsonanttiin päättyvästä juuresta (jos sellainen on). I konjugaation *a*-tyypin, II konjugaation, III konjugaation *b*-tyypin verbin *rēs-ti* {rēt-ti} (kts. 3.3.2.) sekä atemaattisen verbin *jas-ti* {jad-ti} ‘syödä’ osalta muodostus on hyvin selkeä. Esimerkiksi

nes-ti ‘kantaa’ → *nes-ʒš-*

ję-ti {im-ti} ‘ottaa’ → *im-ʒš-*

plu-ti {plov-ti} ‘seilata’ → *plov-ʒš-*

mrě-ti {mer-ti} ‘kuolla’ → *mer-ʒš-*

vez-nq-ti ‘sitoa’ → *vez-ʒš-*

dʒx-nq-ti ‘vetää henkeä’ → *dʒx-ʒš-*

rēs-ti {rēt-ti} → *rēt-ʒš-*

jas-ti {jad-ti} → *jad-ʒš-*

Astevaihtelun alaisten verbien partisiipissa juuri on yleensä samassa asteessa kuin preesensmuodossa, esimerkiksi *vrěšti* {vręg-ti} ‘heittää’, preesensvartalo *vrěž-e-*, partisiippi *vręg-ʒš-*.

Epäsäännöllisen verbin *i-ti* ‘mennä’ (preesensvartalo *id-e-*) aktiivin preteritipartisiippi muodostetaan juuresta *šbd-*: partisiippivartalo *šbd-ʒš-*.

IV konjugaation *b*-tyypin verbeillä partisiippi muodostetaan lisäämällä verbin juureen suffiksi *-j-* ja partisiipin tunnus, esim. *xod-i-ti* ‘kulkea’ → {xod-j-ʒš-}. Suffiksi *-j-* joteeraa edellään olevan konsonantin ja muuttaa seuraavan takavokaalin vastaavaksi etuvokaaliksi: {xod-j-ʒš-} = *xožd-ʒš-*. Poikkeuksen muodostavat ne verbit, joiden juuri päättyy konsonanttiin *j*, esim. *stroj-i-ti* ‘rakentaa’, *doj-i-ti* ‘imettää’, *poj-i-ti* ‘juottaa’. Ne muodostavat partisiipin samalla tavoin kuin muut verbit, joiden infinitiivivartalo päättyy vokaaliin (kts. alempana).

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Kaikki muut verbit, joiden infinitiivivartalo päättyy vokaaliin (lukuun ottamatta I konjugaation “diftongivartaloita” kuten *plu-ti* {plov-ti} ‘seilata’, *ru-ti* {rev-ti} ‘karjua’), muodostavat partisiipin lisäämällä infinitiivivartalon päättävään vokaaliin sidekonsonantin -v- ja partisiipin tunnuksen. Esimerkiksi

dbra-ti ‘repiä’ → *dbra-v-ɔš-*

zna-ti ‘tuntea’ → *zna-v-ɔš-*

sě-ti ‘kylvää’ → *sě-v-ɔš-*

pi-ti ‘juoda’ → *pi-v-ɔš-*

ču-ti ‘kuulla’ → *ču-v-ɔš-*

veza-ti ‘sitoa’ → *veza-v-ɔš-*

vidě-ti ‘nähdä’ → *vidě-v-ɔš-*

my-ti ‘pestä’ → *my-v-ɔš-*

da-ti ‘antaa’ → *da-v-ɔš-*

Usein tämä muodostus leviää myös IV konjugaation *b*-tyypin verbeille, esimerkiksi *xod-i-ti* → *xod-i-v-ɔš-* (vanhempi *xožd-ɔš-*) sekä II konjugaation konsonanttijuurisille verbeille, esimerkiksi *u-glb-nq-ti* (juuri *u-glbb-*) ‘vajota’ → *u-glb-nq-v-ɔš-* (vanhempi *u-glbb-ɔš-*). Niillä II konjugaation verbeillä, joilla ei ole konsonanttiin päättävää juurta, tämä onkin ainoa mahdollisuus, esimerkiksi *mi-nq-ti* ‘ohittaa’ → *mi-nq-v-ɔš-*, kuin myös niillä IV konjugaation *b*-tyypin verbeillä, joiden juuri päättyy konsonanttiin *j*: *stroj-i-ti* ‘rakentaa’ → *stroj-i-v-ɔš-*.

Kuten aktiivin preesenspartisiipilla, preteritipartisiipin feminiinimuoto muodostetaan liittämällä partisiippivartaloon vokaali *-i*, esimerkiksi *nes-ɔš-i*. Feminiini taipuu II deklinaation pehmeävartaloisten substantiivien tavoin (esim. *bogyňi* ‘jumalatar’).

Maskuliinin ja neutrin yksikön nominatiivissa tunnuksen *-ɔš-* päättävä konsonantti putoaa avotavulain mukaisesti, esimerkiksi *nes-ɔ*, *dbra-v-ɔ*. Muutoin maskuliini- ja neutrimuodot taipuvat pääsääntöisesti pehmeävartaloisten adjektiivien tavoin. Ne säilyttävät kuitenkin eräitä konsonanttivartaloisia muotoja.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

7.3. Aktiivinen *l*-partisiippi

Niin kutsuttu *l*-partisiippi muodostetaan liittämällä infinitiivivartaloon tunnus *-l-*. Partisiippi taipuu suvussa ja luvussa tavallisten kovavartaloisten adjektiivien tavoin: maskuliini *-lъ*, feminiini *-la*, neutri *-lo*. Esimerkiksi *nes-ti* ‘kantaa’ → *nes-lъ*, *ję-ti* ‘ottaa’ → *ję-lъ*, *đbra-ti* ‘repiä’ → *đbra-lъ*, *xodi-ti* ‘kulkea’ → *xodi-lъ*, *da-ti* ‘antaa’ → *da-lъ*.

Astevaihtelun alaisten verbien partisiipissa juuri on samassa asteessa kuin preesensvartalossa, esimerkiksi *vręšti* {vręg-ti} ‘heittää’ (preesensvartalo *vrъž-e-*) → *vrъg-lъ*.

Partisiipin muodostuksessa on huomattava joitakin säännöllisiä ääntenmuutoksia. Dentaaliklusiilit *t* ja *d* eivät voi esiintyä *l:n* edellä vaan putoavat. Esimerkiksi *ples-ti* {plet-ti} ‘punoa’ → *ple-lъ* {plet-lъ}, *jas-ti* {jad-ti} ‘syödä’ → *ja-lъ* {jad-lъ}. Tämä koskee myös epäsäännöllistä verbiä *i-ti* ‘mennä’ (preesensvartalo *id-e-*), joka muodostaa partisiipin juuresta *šbd-* → *šb-lъ* {šbd-lъ}. Infinitiivivartalon päättävä likvidadiftongi kokee metateesin ja nasaalidiftongi muuttuu nasaalivokaaliksi (samat muutokset tietysti koskevat itse infinitiivimuotoakin), esimerkiksi *mrę-ti* {mer-ti} ‘kuolla’ (preesensvartalo *mъr-e-*) → *mrъ-lъ*, *klę-ti* {kln-ti} ‘kirota’ → *klę-lъ*, *bra-ti* {bor-ti} ‘taistella’ → *bra-lъ*.

7.4. Passiivin preesenspartisiippi

Passiivin preesenspartisiippi muodostetaan kaikilla verbityypeillä lisäämällä preesensvartaloon suffiksi *-m-*. Partisiippi on tavallinen kovavartaloisen adjektiivi ja saa normaalit taiputuspäätteet: maskuliini *-mъ*, feminiini *-ma*, neutri *-mo*.

I ja II konjugaation verbeillä preesensin teemavokaali *-e-* korvautuu partisiipissa *-o-*:lla, esimerkiksi *nes-ti* ‘kantaa’ → *nes-o-mъ*, *đbr-a-ti* ‘repiä’ → *der-o-mъ*, *dvig-nq-ti* ‘liikuttaa’ → *dvig-n-o-mъ*. Samaa vokaalia käytetään atemaattisten verbien *jas-ti* {jad-ti} ‘syödä’ ja *vęd-ę-ti* ‘tietää’ partisiipissa: *jad-o-mъ*, *vęd-o-mъ*. Muilla verbeillä teemavokaali on sama kuin preesensissä, esimerkiksi *zna-ti* ‘tuntea’ → *zna-j-e-mъ*, *mlę-ti* {mel-ti} ‘jauhaa’ → *mlę-e-mъ*, *voz-i-ti* ‘kuljettaa’ → *voz-i-mъ*.

7.5. Passiivin preteritipartisiippi

Passiivin preteritipartisiippi muodostetaan infinitiivivartalosta, useimmiten tunnuksella *-n-*. Partisiippi taipuu kuten tavallinen kovavartaloinen adjektiiviksi, maskuliini *-nъ*, feminiini *-na*, neutri *-no*.

Muodostus on yksinkertaisin verbeillä, joiden infinitiivivartalo päättyy vokaaliin *a* tai *ě*. Esimerkiksi *gъna-ti* ‘jahdata, vainota’ → *gъna-nъ*, *žъda-ti* ‘odottaa’ → *žъda-nъ*, *zna-ti* → *zna-nъ*, *sě-ti* ‘kylvää’ → *sě-nъ*, *vidě-ti* ‘nähdä’ → *vidě-nъ*, *da-ti* ‘antaa’ → *da-nъ*. Konsonanttivartaloisilla verbeillä (I konjugaation *a*-tyyppi, III konjugaation *b*-tyyppi, atemaattinen *jas-ti* ‘syödä’) infinitiivivartalon ja tunnuksen väliin tulee sidevokaali *-e-*, esimerkiksi *nes-ti* ‘kantaa’ → *nes-e-nъ*, *bos-ti* {*bod-ti*} ‘pistää, lävistää’ → *bod-e-nъ*, *tru-ti* {*trov-ti*} ‘ruokkia’ → *trov-e-nъ*, *kla-ti* {*kol-ti*} ‘tappaa’ → *kol-e-nъ*, *jas-ti* {*jad-ti*} ‘syödä’ → *jad-e-nъ*, *na-dq-ti* {*na-dъm-ti*} ‘sytyttää liekkeihin’ → *na-dъm-e-nъ*. Tällä tavoin voidaan muodostaa partisiippi myös sellaisista III konjugaation *a*-tyypin verbeistä, joiden infinitiivivartalo päättyy vokaaliin *i* tai *y*. Sidevokaalin *-e-* edellä *i* → *ьj* ja *y* → *ьv*. Esimerkiksi *bi-ti* ‘lyödä’ → *bьj-e-nъ*, *u-my-ti* ‘pestä’ → *u-mьv-e-nъ*. (Kts. kuitenkin alempana.)

II konjugaation verbeillä partisiippi voidaan muodostaa juuresta, jolloin muodostus ei eroa I konjugaation verbeistä, esimerkiksi *dvig-nq-ti* ‘liikuttaa’ → *dviž-e-nъ* {*dvig-e-nъ*}. Toinen vaihtoehto on liittää tunnus *-(e)n-* infinitiivivartaloon. Tällöin kuitenkin infinitiivivartalon suffiksi *-nq-* muuttuu muotoon *-nov-*, esimerkiksi *dvig-nov-e-nъ*.

IV konjugaation *b*-tyypin verbeillä verbijuureen lisätään *-j-*, sidevokaali *-e-* ja tunnus *-n-*. Juuren päättävä konsonantti joteerautuu. Esimerkiksi *krъm-i-ti* ‘ruokkia’ → *krъmĭ-e-nъ* {*krъm-j-e-nъ*}.

I konjugaation *a*-tyypin verbit, joiden infinitiivivartalo päättyy nasaali- tai likvidadiftongiin, sekä sellaiset III konjugaation *a*-tyypin verbit, joiden infinitiivivartalo päättyy vokaaliin *i*, *y* tai *u*, muodostavat passiivin preteritipartisiipin tunnuksella *-t-*.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Esimerkiksi *pi-ti* ‘juoda’ → *pi-tъ*, *my-ti* ‘pestä’ → *my-tъ*, *ču-ti* ‘kuulla’ → *ču-tъ*, *klę-ti* {*klъn-ti*} ‘kirota’ → *klę-tъ*, *trъ-ti* {*tъr-ti*} ‘pyyhkiä’ → *trъ-tъ*, *ję-ti* {*im-ti*} ‘ottaa’ → *ję-tъ*. Poikkeuksen muodostavat verbin *dq-ti* {*dъm-ti*} ‘puhaltaa’ johdokset, esim. *na-dq-ti* ‘sytyttää’ (kts. ylempänä).

8. Olla-verbi

Verbi *byti* ‘olla’ on epäsäännöllinen paitsi taivutuspäätteidensä myös morfologisten kategorioidensa osalta. Se on esimerkiksi ainoa verbi, jolla on yksinkertainen, preesensistä eroava futuuri. Preesenstaivutus noudattaa V konjugaatiota:

	Yksikkö	Duaali	Monikko
1.p.	<i>jesmъ</i>	<i>jesvě</i>	<i>jesmъ</i>
2.p.	<i>jesi</i>	<i>jesta</i>	<i>jeste</i>
3.p.	<i>jestъ</i>	<i>jeste</i>	<i>sqtъ</i>

Verbillä *byti* on preesensissä erityiset kieltomuodot: *něsmъ* ‘en ole’ ja samoin *něsi*, *něstъ*, *něsvě*, *něsta*, *něste*, *něsmъ*, *něste*, *něsqtъ* (myös tavallinen *ne sqtъ*).

Aoristissa *byti* on säännöllinen ja taipuu kuten III konjugaation *myti* ‘pestä’:

	Yksikkö	Duaali	Monikko
1.p.	<i>byxъ</i>	<i>byxově</i>	<i>byxomъ</i>
2.p.	<i>by</i>	<i>bysta</i>	<i>byste</i>
3.p.	<i>by(stъ)</i>	<i>byste</i>	<i>byšę</i>

Imperfektistä on kaksi versiota, joista toinen muistuttaa sigmaattista aoristia:

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

	Yksikkö	Duaali	Monikko
1.p.	<i>běaxъ/běxъ</i>	<i>běaxově/běxově</i>	<i>běaxomъ/běxomъ</i>
2.p.	<i>běaše/bě</i>	<i>běašeta/běsta</i>	<i>běašete/běste</i>
3.p.	<i>běaše/bě</i>	<i>běašete/běste</i>	<i>běaxq/běšę</i>

Futuuri muodostetaan liittämällä I konjugaation preesenspäätteet juureen *bqd-*:

	Yksikkö	Duaali	Monikko
1.p.	<i>bqđq</i>	<i>bqđevě</i>	<i>bqđemъ</i>
2.p.	<i>bqđeši</i>	<i>bqđeta</i>	<i>bqđete</i>
3.p.	<i>bqđetъ</i>	<i>bqđete</i>	<i>bqđqtъ</i>

Imperatiivi muodostetaan kuten I konjugaation verbeillä juuresta *bqd-*:

	Yksikkö	Duaali	Monikko
1.p.	-	<i>bqđevě</i>	<i>bqđemъ</i>
2.p.	<i>bqđi</i>	<i>bqđeta</i>	<i>bqđete</i>
3.p.	<i>bqđi</i>	<i>da bqđete</i>	<i>da bqđqtъ</i>

Verbillä *byti* on erityinen taivutuskategoria, jota perinteisesti kutsutaan konditionaaliksi. Sillä ei kuitenkaan yksinään ole konditionaalin merkitystä, vaan sitä käytetään perifrastisissa konditionaali- ja finaalirakenteissa apuverbinä. Tästä syystä käytän siitä mieluummin vähemmän täsmällistä nimitystä *konjunktiiivi*. Taivutus on omalaatuinen. Duaalissa käytetään vastaavia aoristimuotoja. Tämä on mahdollista myös yksikössä ja monikossa:

	Yksikkö	Duaali	Monikko
1.p.	<i>bimъ</i>	<i>byxově</i>	<i>bimъ</i>
2.p.	<i>bi</i>	<i>bysta</i>	<i>biste</i>
3.p.	<i>bi</i>	<i>byste</i>	<i>bišę/bq</i>

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Aktiivin preteritipartisiippi ja *l*-partisiippi muodostetaan infinitiivistä säännöllisesti: *by-v-ъš-* ja *by-lъ*. Aktiivin preesenspartisiippi muodostetaan juuresta *s-* → *s-ašt-* (maskuliini *sy*, feminiini *sašti*, neutri *sy*). Verbillä *byti* on transitiivinen johdos *za-byti* ‘unohtaa’, jolla on myös passiivin preteritipartisiippi *za-bъv-e-nъ*.

9. Verbin perifrastiset muodot

Verbin perifrastisia eli liittomuotoja ovat konditionaali sekä tempukset perfekti, pluskvamperfekti ja futuurin perfekti. Ne kaikki muodostetaan pääverbin *l*-partisiipilla ja apuverbinä käytetyillä verbin *byti* muodoilla.

9.1. Konditionaali

Konditionaali koostuu verbin *byti* konjunktiiivista ja pääverbin *l*-partisiipista, joka kongruoi subjektin suvun ja luvun mukaan. Konditionaalilla ei ole aikamuotoja. Fraasi *bimъ kupilъ* (subjekti yksikölinen maskuliini) voi tarkoittaa ‘ostaisin’ tai ‘olisin ostanut’.

Konditionaalin kanssa muodollisesti identtisiä ovat finaalilauseet, jotka aloitetaan partikkelilla *da*. Esimerkiksi *molixomъ da ba se sьtvorili* ‘rukoilimme, että he tekisivät sen’.

9.2. Perfekti

Perfekti koostuu pääverbin *l*-partisiipista ja apuverbinä käytetystä verbin *byti* preesensmuodosta. Partisiippi kongruoi suvussa ja luvussa subjektin kanssa. Esimerkiksi *jesmъ kupila* (subjekti yksikölinen feminiini) ‘olen ostanut’.

Perfekti on menneen ajan tempus, jonka ilmaisema toiminta on jollakin tavoin sidoksissa nykyhetkeen. Perfektiä käytetään yleensä, kun menneisyydessä loppuun saatetun tekemisen tulokset ovat relevantteja puhehetkellä. Perfekti ei vie kerrontaa eteenpäin eikä kuvaa tapahtumien kronologista järjestystä, toisin kuin aoristi. Perfektimuoto *prišъli sqtъ* ‘he ovat tulleet’ tarkoittaa, että tulijat ovat paikalla nyt. Vastaava aoristimuoto *pridoše*

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

‘he tulivat’ ilmaisee tulemisen menneisyydessä tapahtuneena tosiasiana ottamatta kantaa asiantilaan puhehetkellä.

9.3. Pluskvamperfekti

Pluskvamperfekti koostuu *l*-partisiipista ja apuverbinä käytetystä verbin *byti* imperfektimuodosta. Partisiippi kongruoi suvussa ja luvussa subjektin kanssa. Esimerkiksi *běaxově kupilě* (subjekti duaalinen feminiini) ‘olimme ostaneet’.

Pluskvamperfekti kuvaa menneisyydessä loppuun saatettua tekemistä, jonka tulokset ovat relevantteja jonkin myöhemmin menneisyydessä tapahtuneen toiminnan kannalta. Se siis korreloi aoristin ja imperfektin kanssa samalla tavoin kuin perfekti preesensin kanssa. Esimerkiksi *ne obrěte učeníkь svojiхъ zańe ušbli běaxq kupitь brašьna* ‘hän (Jeesus) ei löytänyt oppilaitaan, sillä nämä olivat lähteneet ostamaan ruokaa’. Oppilaat olivat siis poissa sillä hetkellä, kun aoristin (*ne obrěte*) ilmaisema ei-löytäminen tapahtui.

9.4. Futuurin perfekti

Ftuurin perfekti koostuu pääverbin *l*-partisiipista ja apuverbinä käytetystä verbin *byti* futuurimuodosta. Partisiippi kongruoi subjektin kanssa suvussa ja luvussa. Esimerkiksi *bqdete kupili* (subjekti monikollinen maskuliini) ‘olette ostaneet’.

Ftuurin perfekti ilmaisee tulevaisuudessa loppuunsaatettua tekemistä, jonka tulokset heijastuvat myöhempään tulevaisuuden hetkeen. Sillä kuvataan siis puhehetken kannalta tulevaa mutta yksinkertaisen futuurin ilmaiseman toiminnan kannalta mennyttä aikaa. Futuurin perfektin käyttö rajoittuu sivulauseisiin, ja se on käytännössä hyvin harvinainen. Esimerkiksi *da prijetь bqdetь vь svoje otčьstvo ašte bqdetь pravьdьno pokajalь se o xlebě o vodě* ‘päästettäköön hänet takaisin kotiseudulleen, jos hän (ennen sitä) on katunut kunnolla vedellä ja leivällä’.

9.5. Futuuri

Kuten luvun alussa todettiin, aspektiltaan perfektiivisen verbin preesensmuodoilla on futuurin merkitys. Jos kuitenkin halutaan kuvata tulevaisuudessa tapahtuvaa prosessuaalista tai toistuvaa toimintaa imperfektiivisellä verbillä, voidaan käyttää liittofutuuria. Rakenne ei ole erityisen vakiintunut muinaiskirkkoslaavissa. Futuurin apuverbinä voi toimia *načeti*, *začeti*, *vьčeti* ‘aloittaa’ (I konjugaation *a*-tyyppi, kts. 3.1.1.), *iměti* ‘omata, omistaa’ (V konjugaatio, kts. 3.5. ja 13.5.) tai *xotěti* ‘haluta’ (epäsäännöllinen, kts. 13.4.). Apuverbi menettää suurelta osin itsenäisen semantiikkansa. Pääverbi on infinitiivissä. Esimerkiksi *věrujejb vь mę ne imatb vьždędati sę nikogdaže* ‘minuun uskova ei tule milloinkaan kärsimään janoa’. Apuverbi+infinitiivi-rakennetta voidaan kuitenkin käyttää myös perfektiivisen aspektin verbeistä preesensmuodon sijasta. Esimerkiksi *ne imatb prěiti* (= *ne prěidetb*) *rodь sb dońbdeže vьsě si będqtь* ‘tämä sukupolvi ei tule katoamaan, ennen kuin kaikki tämä on tapahtunut’.

10. Refleksiivi

Mistä tahansa transitivisesta verbistä voidaan tehdä refleksiivinen käyttämällä sen yhteydessä refleksiivipronominin *sę* akkusatiivimuotoa. Verbin kuvaama toiminta kohdistuu tällöin subjektiin itseensä. Esimerkiksi *myjetь sę* ‘hän peseytyy’, *my sę* ‘hän peseytyi (aoristi)’, *myjaaše sę* ‘hän peseytyi (imperfekti)’, *mylь sę jestь* ‘hän on peseytynyt’. Samalla periaatteella muodostetaan refleksiiviverbin nominaalimuodot: infinitiivi *myti sę* ‘peseytyä’, aktiivin preesenspartisiippi *myje sę* ‘peseytyvä’, aktiivin preteritipartisiippi *myvь sę* ‘peseytynyt’.

1. ja 2. persoonan muodoissa refleksiivipronomini voidaan korvata vastaavien persoonapronominien akkusatiivimuodoilla, esim. *myjq mę* tai *myjq sę* ‘peseydyn’. Kolmannessa persoonassa tämä ei ole mahdollista; *myjetь jb/jq* ei tarkoita ‘hän peseytyy’ vaan ‘hän pesee häntä’.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Joissakin tapauksissa partikkeli *se* on yksinkertaisesti kiinteä osa verbiä, eikä sillä ole ilmeistä refleksiivistä merkitystä, esim. *bojati se* ‘pelätä’, *smijati se* ‘nauraa’. Toisilla verbeillä se on fakultatiivinen, esim. *kajati* tai *kajati se* ‘katua’.

11. Passiivi

Tähän asti olemme tarkastelleet verbien aktiivimuotoja. Muinaiskirkkoslaavissa ei ole yksinkertaista, synteettistä passiivitaivutusta, vaan passiivin merkitys ilmaistaan erilaisilla liittorakenteilla.

Passiivilauseen agentti, “looginen subjekti”, ilmaistaan instrumentaalilla tai harvemmin prepositiolla *otъ* (+ genetiivi).

11.1. Preesens, aoristi, imperfekti ja futuuri

Passiivin preesens, aoristi, imperfekti ja futuuri muodostetaan transitiivisesta verbistä käyttämällä vastaavan aktiivimuodon yhteydessä refleksiivipronominin akkusatiivimuotoa *se*. Esimerkiksi *goře že člověku tomu jimžže* (‘joka’, instrumentaaliagentti) *synъ člověčьskъjъ přēdajetъ se* ‘voi sitä ihmistä, joka kavaltaa ihmisen pojan’ (*prēdajati* ‘kavaltaa’, passiivin preesens); *se vьse přēdastъ se vamъ* ‘tämä kaikki tullaan antamaan teille’ (*prēdati* ‘antaa’, passiivin futuuri), *drěvo na hěmъže propę se* ‘puu, johon hänet ristiinnaulittiin’ (*propęti* ‘ristiinnaulita’, passiivin aoristi). Samoin muodostetaan infinitiivin passiivi, esimerkiksi *synъ člověčьskъjъ imatъ přēdati se vь rącě člověčьscě* ‘ihmisen poika tullaan antamaan ihmisten käsiin’.

§ Kun käytetään pronomina *se*, passiivin ja refleksiivimuodon välillä ei ole muodollista eroa. Esimerkiksi *prēdati se* voi tarkoittaa ‘tulla luovutetuksi’ tai ‘luovuttaa itsensä’.

Toinen vaihtoehto on käyttää apuverbinä verbin *byti* preesens-, aoristi-, imperfekti- ja futuurimuotoja ja pääverbin passiivista partisiippia. Tämä on erityisen tavallista, kun kyse on tulevaisuudessa tai menneisyydessä loppuunsaatetuista toiminnoista. Yksinkertaista

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

futuuria, esim. *prědastŭ se* ‘kavalletaan’, vastaa tällöin verbin *byti* futuuri ja passiivin preteritipartisiippi, esim. *synŭ člověčьskŭjŭ prědanŭ bŭdetŭ* ‘ihmisen poika kavalletaan’. Aoristia, esim. *prěda se* ‘kavallettiin’, vastaa verbin *byti* aoristi ja passiivin preteritipartisiippi, ts. *synŭ člověčьskŭjŭ prědanŭ bystŭ* ‘ihmisen poika kavallettiin’. Preesensia, esim. *věnitŭ se* ‘myydään’ (*věnitŭ* ‘myydä’), vastaa verbin *byti* preesens ja passiivin preesenspartisiippi, esimerkiksi *dŭvě pŭtici věnite se* = *dŭvě pŭtici věnimě jeste* ‘kahta lintua myydään’. Imperfektia, esim. *věnaaše se* ‘myytiin’, vastaa verbin *byti* imperfekti ja passiivin preesenspartisiippi, esimerkiksi *dŭvě pŭtici věnaašete se* = *dŭvě pŭtici věnimě běste* ‘kahta lintua myytiin’.

11.2. Perfekti ja pluskvamperfekti

Passiivin perfekti koostuu verbin *byti* preesensmuodosta ja pääverbin passiivin preteritipartisiipista. Esimerkiksi *pŭticeŭ sŭtŭ prodany* ‘linnut on myyty’. Vastaavasti pluskvamperfekti koostuu verbin *byti* imperfektimuodosta ja pääverbin passiivin preteritipartisiipista, esimerkiksi *pŭticeŭ běše prodany* ‘linnut oli myyty’.

11.3. Imperatiivi

Passiivin imperatiivi muodostetaan yleensä verbin *byti* imperatiivilla ja passiivisilla partisiipeilla. Esimerkiksi *da bŭdetŭ propętŭ* ‘ristiinnaulittakoon hänet’ (*propęti* ‘ristiinnaulita’).

12. Kausatiivi

Kausatiivi kuuluu sananmuodostuksen, ei verbin taivutuksen piiriin. Kausatiivijohdokset ovat kuitenkin niin säännöllisiä, että niistä on syytä sanoa muutama sana.

Suurin osa IV konjugaation *b*-tyypin verbeistä on transitiivisia kausatiivijohdoksia primäärisistä, useimmiten I tai II konjugaatioon, III konjugaation *a*-tyyppiin tai IV konjugaation *a*-tyyppiin kuuluvista intransitiiviverbeistä. Kielihistorian näkökulmasta verbin juurivokaali muutetaan katoasteesta täysasteeseen ja **e*-asteesta **o*-asteeseen.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Synkronisesti vaihtelun periaatteet ovat ääntenmuutosten myötä hämärtyneet, mutta seuraavat säännönmukaisuudet voidaan havaita:

Primääriverbissä	Kausatiivissa
<i>ʋ</i>	<i>u</i>
<i>ɔ</i>	<i>ě</i>
<i>e</i>	<i>o</i>
<i>ě</i>	<i>a</i>
<i>ɛ</i>	<i>a</i>
<i>i</i>	<i>oj</i> (vokaalin edellä), <i>ě</i> (konsonantin edellä)

Esimerkiksi:

bʋd-ě-ti ‘valvoa’ → *bud-i-ti* ‘herättää’
sʋx-nq-ti ‘kuivua’ → *suš-i-ti* {*sux-i-ti*} ‘kuivata’
pri-lɔp-ě-ti ‘tarttua’ → *pri-lěp-i-ti* ‘liittää’
vʋs-krʋs-nq-ti ‘herätä, nousta’ → *vʋs-krěs-i-ti* ‘herättää, nostaa’
lešti {*leg-ti*} ‘asettua makuulle’ ja *lež-a-ti* {*leg-ě-ti*} ‘maata’ → *po-lož-i-ti* {*log-i-ti*}
‘asettaa makuulle’
tešti {*tek-ti*} ‘juosta, virrata’ → *toč-i-ti* {*tok-i-ti*} ‘vuodattaa’
gonez-nq-ti ‘pelastua’ → *gonoz-i-ti* ‘pelastaa’
sěs-ti {*sěd-ti*} ‘istuutua’ ja *sěd-ě-ti* ‘istua’ → *vʋ-sad-i-ti* ‘istuttaa’
pi-ti ‘juoda’ → *poj-i-ti* ‘juottaa’
po-či-ti {*ki-ti*} ‘levätä’ → *po-koj-i-ti* ‘rauhoittaa’
vis-ě-ti ‘riippua’ → *věs-i-ti* ‘ripustaa’

13. Aspektiparien muodostuksesta

Useimmilla verbeillä on muodollisesti toisistaan eroavat imperfektiiviset ja perfektiiviset variantit. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että primäärisistä verbeistä tehdään perfektiivisiä prefiksaatiolla, ja uusia imperfektiivisiä verbejä johdetaan näistä

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

prefiksatuista verbeistä suffiksaatiolla. Tällaisen johtamisen tärkeimpiä mekanismeja kuvataan alla.

13.1. Prefiksatuista I konjugaation verbeistä

Prefiksittömät I konjugaation verbit ovat lähtökohtaisesti imperfektiivisiä, esimerkiksi *nesti* ‘kantaa’. Prefiksitut muodot, jotka ovat merkitykseltään spesifimpiä, ovat yleensä perfektiivisiä, esimerkiksi *vy-nesti* ‘kantaa, viedä ulos’, *pri-nesti* ‘tuoda’, *u-nesti* ‘viedä pois’. Prefiksatun verbin, esimerkiksi *vy-nesti*, imperfektiivinen pari ei kuitenkaan ole *nesti*, koska siltä puuttuu vastaava spesifioiva merkitys (‘ulos’). Sen sijaan prefiksatululle verbille muodostetaan sekundaarinen, saman prefiksin sisältävä imperfektiivisen aspektin pari, tässä tapauksessa *vy-nositi* ‘viedä ulos (prosessuaalinen)’. Imperfektiivisen aspektin verbejä johdetaan I konjugaation prefiksatuista verbeistä seuraavien sääntöjen mukaan.

a) Jos perfektiivinen primääriverbi ilmaisee liikettä, imperfektiivinen pari on IV konjugaation *b*-tyypin verbi. Samalla juurivokaali muuttuu: $e \rightarrow o$, $\acute{e} \rightarrow a$. Esimerkiksi

vy-nes-ti ‘viedä ulos’ \rightarrow *vy-nos-i-ti*
pri-ves-ti {*pri-ved-ti*} ‘tuoda, johtaa’ \rightarrow *pri-vod-i-ti*
iz-ves-ti {*iz-vez-ti*} ‘viedä, kuljettaa pois’ \rightarrow *iz-voz-i-ti*
vь-lěs-ti {*vь-lěz-ti*} ‘mennä sisään’ \rightarrow *vь-laz-i-ti*
pri-vlěšti {*pri-vlěk-ti*} ‘tuoda, raahata’ \rightarrow *pri-vlač-i-ti* {*vlak-i-ti*}

Prefiksiton IV konjugaation verbi, esimerkiksi *nositi*, *voditi*, *voziti*, toimii vastaavan prefiksittömän I konjugaation verbin iteratiivisena parina. Sekä *nesti* että *nositi* ovat imperfektiivisiä, mutta *nesti* viittaa käynnissä olevaan, yhteen suuntaan tapahtuvaan toimintaan, esim. *nesq vodq* ‘kannan vettä (johonkin, juuri nyt)’, kun taas *nositi* ilmaisee toistuvuutta tai edestakaisuutta, esim. *nošq vodq* ‘kanniskelen vettä (yleensä, toistuvasti, sinne tänne)’. Kahden imperfektiivisen aspektin variantin vastakkainasettelu on ominaista vain liikeverbeille.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

b) Jos perfektiivinen primääriverbi ei ilmaise liikettä, imperfektiivinen pari kuuluu III konjugaation *e*-tyyppiin. Samalla juurivokaali pitenee: *e* → *ě*, *o* → *a*, *ь* → *i*. Esimerkiksi

u-gnes-ti {*u-gnet-ti*} ‘rutistaa’ → *u-gnět-a-ti*

iz-bos-ti {*iz-bod-ti*} ‘lävistää’ → *iz-bad-a-ti*

vь-čę-ti {*vь-čьn-ti*} ‘aloittaa’ → *vь-čin-a-ti*

Tähän ryhmään kuuluu muista liikeverbeistä poiketen myös *tešti* {*tek-ti*} ‘juosta’, esimerkiksi *is-tešti* ‘juosta pois, paeta’ → *is-těk-ati*. Jos juurivokaalia edeltää pehmeä konsonantti, on lisäksi huomattava muutos *ě* → *a*, esimerkiksi *vь-žęšti* {*vь-žeg-ti*} ‘sytyttää’ → *vь-žag-a-ti* {*vь-žěg-a-ti*}.

Jos perusverbin juuressa on astevaihtelua, esimerkiksi *mrě-ti* {*mer-ti*} ‘kuolla’, preesensvartalo *mьr-e-*, pidennys koskee katoasteista juurta:

u-mrě-ti ‘kuolla’ → *u-mir-a-ti*

sь-bьr-ati (preesensvartalo *sь-ber-e-*) ‘kerätä’ → *sь-bir-ati*

vьz-dьr-a-ti (*vьz-der-e-*) ‘raadella’ → *vьz-dir-a-ti*

po-pьr-a-ti (*po-per-e-*) ‘talloa’ → *po-pir-a-ti*

Jos perusverbin juuressa on valmiiksi pitkä vokaali *a*, *ě*, *u* tai *i*, nasaalivokaali *ę* tai äännejono *рь*, jota seuraa konsonantti, muutoksia ei tapahdu. Esimerkiksi

na-klas-ti {*na-klad-ti*} ‘asettaa’ → *na-klad-a-ti*

u-sěšti {*u-sěk-ti*} ‘halkaista, katkaista’ → *u-sěk-a-ti*

sь-blus-ti {*sь-blud-ti*} ‘säilyttää, suojella’ → *sь-blud-ati*

po-strišti {*po-strig-ti*} ‘leikata (tukka)’ → *po-strig-a-ti*

sь-tręs-ti ‘ravistaa’ → *sь-tręs-ati*

ot-vrěs-ti {*ot-vrěz-ti*} (preesensvartalo *ot-vrěz-e-*) ‘avata’ → *ot-vrěz-a-ti*

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

I konjugaation *b*-tyypin verbeistä johdetut imperfektiiviset verbit ovat näissä tapauksissa infinitiivin osalta identtisiä primääriverbin kanssa ja eroavat ainoastaan preesenstaivutuksessa, esimerkiksi *vъz-isk-a-ti* (preesensvartalo *vъz-išt-e-*) ‘etsiä’ → *vъz-isk-a-ti* (preesensvartalo *vъz-isk-a-j-e-*), *pro-jax-a-ti* (preesensvartalo *pro-jad-e-*) ‘kulkea’ → *pro-jax-a-ti* (preesensvartalo *pro-jax-a-j-e-*).

Vastaavalla tavalla muodostetaan imperfektiivinen pari III konjugaation *b*-tyypin verbeistä. Esimerkiksi *za-klati* {*za-kol-ti*} ‘tappaa’ → *za-kal-a-ti*, *ob-rěs-ti* {*ob-rět-ti*} ‘löytää’ → *ob-rět-a-ti*.

Jos primääriverbin juuressa on vokaali *e*, sitä vastaa toisinaan imperfektiivisessä parissa *i* eikä *ě*. Esimerkiksi

po-gre-ti {*po-greb-ti*} ‘haudata’ → *po-grib-a-ti* (tai *po-grěb-a-ti*)
vъ-žešti {*vъ-žeg-ti*} ‘sytyttää’ → *vъ-žiǵ-a-ti* (tai *vъ-žag-a-ti*)
sъ-ples-ti {*sъ-plet-ti*} ‘punoa’ → *sъ-plit-a-ti* (tai *sъ-plět-a-ti*)
na-rešti {*na-rek-ti*} ‘kutsua, nimetä’ → *na-ric-a-ti*

Muutos *k* → *c* ja *g* → *ǵ* verbeissä *naricati* ja *vъžiǵati* heijastaa ns. III palatalisaatiota, jonka voimme tässä yhteydessä sivuuttaa.

13.2. Muista prefiksatuista verbeistä

Jos prefiksatuilla primäärisellä verbillä on (prefiksi poislukien) yksitavuinen, vokaaliin päättyvä infinitiivivartalo, imperfektiivinen pari muodostetaan lisäämällä infinitiivivartaloon sidekonsonantti *-v-* ja suffiksi *-a-*. Imperfektiivinen johdos kuuluu III konjugaation *e*-tyyppiin. Esimerkiksi

u-bi-ti ‘tappaa’ → *u-bi-v-a-ti*
za-by-ti ‘unohtaa’ → *za-by-v-a-ti*
u-spě-ti ‘menestyä’ → *u-spě-v-a-ti*

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

raz-da-ti ‘antaa, jakaa’ → *raz-da-v-a-ti*

Sidekonsonantti voi olla myös *-j-*, esimerkiksi *u-bi-j-a-ti* ‘tappaa’. Tällöin kuitenkin sellaisista primääriverbeistä, joiden infinitiivivartalo päättyy vokaaliin *a*, johdetut imperfektiiviset verbit taipuvat III konjugaation *c*-tyypin mukaan. Esimerkiksi *raz-da-j-a-ti* ‘antaa, jakaa’ (preesensvartalo *raz-da-j-e-*).

Jos perfektiivinen primääriverbi kuuluu III konjugaation *c*-tyyppiin, imperfektiivinen pari on infinitiivin osalta samankaltainen mutta kuuluu preesenstaivutuksen osalta saman konjugaation *e*-tyyppiin. Esimerkiksi *sъ-vez-a-ti* ‘sitoa’ (preesensvartalo *sъ-vez-e-* {*sъ-vez-j-e-*}) → *sъ-vez-a-ti* (preesensvartalo *sъ-vez-a-j-e-*).

IV konjugaation perfektiivisistä verbeistä muodostetaan imperfektiivisiä johdoksia lisäämällä verbin juureen suffiksi *-j-* sekä *-a-*. Lisäksi juurivokaali pitenee samoin kuin I konjugaation verbien tapauksessa. Johdos kuuluu tällöinkin III konjugaation *e*-tyyppiin. Esimerkiksi

pri-gvozd-i-ti ‘naulata (kiinni)’ → *pri-gvažd-a-ti* {*pri-gvazd-j-a-ti*}
u-mor-i-ti ‘tappaa’ → *u-mar-a-ti* {*u-mar-j-a-ti*}

Jos juurivokaali on valmiiksi pitkä, muutoksia ei siltä osin tapahdu, esimerkiksi

vъz-vrat-i-ti ‘palauttaa’ → *vъz-vrašt-a-ti* {*vъz-vrat-j-a-ti*}
vъz-bud-i-ti ‘herättää’ → *vъz-bužd-a-ti* {*vъz-bud-j-a-ti*}

Poikkeuksellisesti pidennystä ei tapahdu verbeillä

pri-gotov-i-ti ‘valmistaa’ → *pri-gotovl-a-ti* {*pri-gotov-j-a-ti*}
u-po-dob-i-ti ‘verrata’ → *u-po-dobl-a-ti* {*u-po-dob-j-a-ti*}
u-mъnož-i-ti ‘lisätä, suurentaa’ → *u-mъnož-a-ti* {*u-mъnog-j-at-i*}

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

Toisaalta derivoinnissa *vb-lož-i-ti* ‘panna sisään’ → *vb-lag-a-ti* juurivokaali pitenee, mutta suffiksi *-j-* puuttuu.

14. Yhteenveto epäsäännöllisistä ja defektiivisistä verbeistä

Seitsemää perusverbiä, poislukien *byti* ‘olla’, voidaan pitää tavalla tai toisella epäsäännöllisenä. Lisäksi on kaksi defektiivistä, paradigmaltaan vajavaista verbiä.

14.1. *iti*

Verbi *iti* ‘mennä, lähteä’ (I konjugaatio, *a*-tyyppi) muodostaa preesensin, aoristin, imperfektin, imperatiivin sekä aktiivin preesenspartisiipin juuresta *id-*: preesens yks. 3. p. *idetъ*, aoristi yks. 3. p. *ide*, imperfekti yks. 3. p. *iděaše*, imperatiivi yks. 2./3. p. *idi*, aktiivin preesenspartisiippi *idy* (vartalo *id-ašt-*). Aktiivin preteritipartisiippi ja *l*-partisiippi muodostetaan juuresta *šbd-*: *šbdъ* (vartalo *šbd-ъš-*) ja *šblъ* {šbd-lъ}.

14.2. *jaxati*

Verbi *jaxati* ‘matkustaa’ (I konjugaatio, *b*-tyyppi) muodostaa preesensin, imperfektin, imperatiivin sekä aktiivin preesenspartisiipin juuresta *jad-*: preesens yks. 3. p. *jadetъ*, imperfekti yks. 3. p. *jaděaše*, imperatiivi yks. 2./3. p. *jadi*, aktiivin preesenspartisiippi *jady* (vartalo *jad-ašt-*).⁵ Mutta *jaxati* voi taipua myös III konjugaation *e*-tyypin mukaan: preesens *jaxajetъ*, imperfekti *jaxaaše*, imperatiivi *jaxajъ*, partisiippi *jaxaję* (vartalo *jax-a-j-ašt-*).

14.3. *děti*

Verbi *děti* esiintyy perfektiivisissä johdoksissa *vb-děti* ‘panna sisään’, *vbz-děti* ‘nostaa’, *za-děti* ‘pakottaa’, *na-děti se* ‘toivoa’, *o-děti* ‘pukea’ ja *pri-děti* ‘tuoda lähelle’. Yleisesti ottaen se käyttäytyy kuin III konjugaation *a*-tyypin verbit (esim. *sěti* ‘kylvää’), mutta preesensvartalo muodostetaan juuresta *ded-* kuten III konjugaation *b*-tyypissä, esim. yks. 3. p. *deždetъ*.

⁵ Huomaa, että partisiippi on samanlainen kuin verbillä *jas-ti* {jad-ti} ‘syödä’.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

14.4. *xotěti*

Verbi *xotěti* (ja *xьtěti*) ‘haluta’ kuuluu III konjugaation *c*-tyyppiin, esim. preesens yks. 3. p. *xoštetъ*. Aktiivin preesenspartisiippi kuitenkin muodostetaan kuin IV konjugaation *a*-tyypin verbistä: *xotę* (vartalo *xot-ęšt-*).

14.5. *iměti*

Atemaattinen verbi *iměti* ‘omata, omistaa’ voi taipua myös III konjugaation *e*-tyypin mukaan, esim. preesens yks. 3. p. *imějjetъ*. Atemaattisen taivutuksen preesens mon. 3. p. *imqтъ* on identtinen verbin *jęti* ‘ottaa’ vastaavan muodon kanssa. Atemaattinen aktiivin preesenspartisiippi *imy* (vartalo *im-ąšt-*) on potentiaalisesti identtinen verbin *jęti* vastaavan partisiipin kanssa, mutta koska viimeksi mainittu verbi on aspektiltaan perfektiivinen, siitä ei käytännössä esiinny preesenspartisiippeja.

Erityistä huomiota kannattaa kiinnittää verbien *imati* ‘ottaa’ (imperfektiivinen, III konjugaation *c*-tyyppi), *jęti* ‘ottaa’ (perfektiivinen, I konjugaation *a*-tyyppi) ja *iměti* ‘omata, omistaa’ (imperfektiivinen, V konjugaatio) häiritsevän samankaltaisiin ja semanttisesti läheisiin muotoihin. Alla on annettu kaikkien kolmen verbin yksikön ja monikon preesensmuodot rinnakkain:

imati	jęti	iměti
<i>jemlq</i>	<i>imq</i>	<i>imamъ</i>
<i>jemleši</i>	<i>imeši</i>	<i>imaši</i>
<i>jemlętъ</i>	<i>imetъ</i>	<i>imate</i>
<i>jemlętъ</i>	<i>imemъ</i>	<i>imamъ</i>
<i>jemlete</i>	<i>imete</i>	<i>imate</i>
<i>jemlqtъ</i>	<i>imqtъ</i>	<i>imqtъ</i>

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- verbi -

14.6. *stati*

Verbi *stati* ‘nousta seisomaan, pysähtyä, aloittaa, lopettaa’ kuuluu preesenstaivutuksen osalta II konjugaatioon, esim. yks. 3. p. *stanetъ*. Muutoin se käyttäytyy kuin III konjugaation *a*-tyypin verbi (esim. *znati* ‘tuntea’).

14.7. *sъpati*

Verbin *sъpati* ‘nukkua’ infinitiivivartalossa on poikkeuksellisesti vokaali *a* eikä *ě*. Muutoin se kuuluu IV konjugaation *a*-tyyppiin, esim. yks. 3. p. *sъpitъ*.

14.8. *otъvě*

Normaali perfektiivinen ‘vastata’-verbi on *otъvěštati* (III konjugaatio, *e*-tyyppi), jonka imperfektiivinen vastine on *otъvěštavati*. Verbin *otъvěštati* yksikön ja monikon 3. persoonan aoristimuodot *otъvěšta* ja *otъvěštaę* voidaan korvata muodoilla *otъvě* ja *otъvěę*. Ne ovat ainoat tavatut muodot defektiivisestä verbistä **otъvěti*.

14.9. *sętъ*

Atemaattinen verbi **sęti* ‘sanoa’ esiintyy vain yksikön 3. persoonan muodossa *sętъ*.